LAH HUḤ NAH UḤ

ภาษาละหุ หรือ มูเซอร์

บ้านของเธอเสาใหญ่
เราอยากไปอยู่ด้วย
จริงนะ น้องสาวคนสวย

ภาษาละหุหรือมูเซอร์
(ชุดภาษาและวรรณคดีอันดับ ๒)
จิตร ภูมิศักดิ์

สำนักพิมพ์ไม้งาม
วิชัย นภารัศมี บรรณาธิการ
เอี้ยง หัวดง ออกแบบปก

พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๒๖
จำนวน ๑,๘๐๐ เล่ม
ราคา ๒๐ บาท

กรุงเทพฯ จัดจำหน่ายโดย สายสุมาลย์ โทฯ ๕๘๕๘๘๙๖
ต่างจังหวัด สั่งซื้อโดยตรงได้ที่ สำนักพิมพ์ไม้งาม
๕๒๗/๒๔๔ ถ.ทนุรัตน์ ต.ทุ่งวัดดอน อ.ยานนาวา
ก.ท. ๑๐๑๒๐ ในนาม ศิรินพร นภารัศมี สั่งจ่าย ปณ.ยานนาวา
พิมพ์ที่ เจริญวิทย์การพิมพ์ บางลำภู กรุงเทพฯ

ภาษาละหุหรือมูเซอร์

จิตร ภูมิศักดิ์

สำนักพิมพ์ไม้งาม
ชุดภาษาและวรรณคดี อันดับ ๒
ราคา ๒๐ บาท

คำนำสำนักพิมพ์

พวกละหุหรือมูเซอนี้ว่ากันว่าระเหเร่ร่อนมาจากมณฑลยุนนาน ทางตอนใต้ของจีนแผ่นดินใหญ่ ในเมืองไทยมีหมู่บ้านมูเซอประมาณ ๒๐๐ หมู่บ้านอยู่ตามจังหวัดทางภาคเหนือคือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปางและตาก เนื่องด้วยต้องดำรงชีวิตอยู่บนเขาในฐานะของชาวเขาพวกหนึ่ง และอยู่ในเขตที่ถือกันว่าเป็นพื้นที่สีชมพู สมัยที่มีการต่อสู้แก่งแย่งมวลชนระหว่างฝ่ายรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พวกมูเซอจึงต้องกลายเป็นพวกที่ต้องสมาคมกับผู้ถืออาวุธจากทั้งสองฝ่าย พอสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นครองเมือง ได้มีการกวาดล้างจับผู้ต้องสงสัยว่ามีการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ จึงไม่น่าแปลกใจที่จะมีพวกผู้ต้องหาที่เป็นละหุหรือมูเซอ บ้างพอเป็นกระสาย พวกมูเซอที่ถูกจับคราวนั้นคือปี พ.ศ.๒๕๐๑ มี ๓ คนคือ ผู้พ่อนายจั๊กปู ผู้ลูกนายจั๊กกอ และหญิงอีกคนชื่อ นางสาวอาปาแนะ ทองใบ ทองเปาด์ ได้เขียนไว้ในหนังสือ "คอมมิวนิสต์ลาดยาว" (สำนักพิมพ์คนหนุ่ม พ.ศ.๒๕๑๗) หน้า ๕๖ ว่า "พวกนี้ถูกจับมาแล้วก็ถูกขังไว้เฉยเป็นปี ก็ไม่ถูกฟ้อง

ไม่ทำอะไร คือขังทิ้ง."

ในช่วงที่ถูกขัง มูเซอสองพ่อลูกได้รู้จักกับจิตร ภูมิศักดิ์ อันเป็นที่มาที่ทำให้จิตรได้เรียนรู้ภาษาละหุหรือมูเซอ และบันทึกภาษาดังกล่าวนั้นขึ้นมา.

เราไม่ทราบว่าละหุทั้งสามถูกปล่อยตัวไปเมื่อใด คาดว่าคงหลังปีพ.ศ.๒๕๐๖ เพราะจิตรได้เขียนร่าง พจนานุกรมภาษาละหุหรือมูเซอร์" เสร็จและได้ลงเวลาไว้ว่า "มีนา-คม ๑๙๖๓" ซึ่งก็คือ เดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๐๖ นั่นเอง

ทองใบ ทองเปาด์ ได้เขียนไว้ในหนังสือคอมมิวนิสต์ลาดยาว หน้า ๑๐๓ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างจิตรกับมูเซอ อีกตอนหนึ่ง ดังนี้ "...สิ่งหนึ่งที่ผมประทับใจก็คือ ในหมู่พวกเราที่ถูกคุมขังอยู่ที่ลาดยาวนั้น มีพวกมูเซอร์มาถูกคุมขังอยู่ด้วยสองคน หนึ่งแก่หนึ่งหนุ่ม ทั้งสองคนนี้ไม่ใบ้ก็เหมือนใบ้เพราะพูดภาษาไทยไม่ได้ เค้นออกมาแต่ละคำยากยิ่งกว่าค้นหาแร่ในภูเขา ปรากฏว่าจิตรของเรากลับเข้ามูเซอร์ทั้งสองได้ยิ่งกว่าปี่กับขลุ่ยเสียอีก ผลภายหลังปรากฏว่า เขากำลังทำพจนานุกรมภาษาไทยกับมูเซอร์ ซึ่งเขาได้เริ่มต้นไว้พอสมควร แต่ภายหลังมูเซอร์ทั้งสองได้

รับการปล่อยตัวไปเสียก่อน พจนานุกรมของเขาจึงยังทำไม่เสร็จ แต่สิ่งหนึ่งที่มูเซอร์ผู้ลูกได้รับก็คือ เมื่อเขาออกไปนั้นเขาสามารถเขียนอ่านภาษาไทยได้แล้วงูๆปลาๆ ซึ่งก่อนนั้นเขาไม่รู้อะไรเลย และยังสามารถพูดภาษาไทยได้อีกด้วย. ผู้ที่ทำให้เขาหายใบ้ก็คือจิตร ภูมิศักดิ์นี้เอง."

จากเรื่องนี้เอง ที่ทำให้จิตรเรียกคุกลาดยาวเป็นเชิงเย้ยหยันความปรารถนาของผู้กุมอำนาจรัฐสมัยนั้นที่จงใจจะปิดหูปิดตา เขาและนักโทษการเมืองในยุคนั้น โดยเปลี่ยนจาก "คุกลาดยาว" เรียกเสียใหม่เป็น "มหาวิทยาลัยลาดยาว" ทั้งนี้เพราะการจับจิตรคุมขังไม่สามารถยับยั้งการศึกษาของเขาได้ และในขั้นแรกนี้ขอให้เราได้แสดงความขอบคุณต่อนายจั๊กปูกับนายจั๊กกอ มูเซอทั้งสองเสียก่อนในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนร่วมปั้งให้เกิดหนังสือเล่มนี้ขึ้น ที่สงสัยอยู่ก็คือว่าเดี๋ยวนี้มูเซอทั้งสองไปอยู่เสียที่ไหน

งาน "ภาษาละหุหรือมูเซอร์" นี้ จิตรคงจะใช้เวลาสัมพันธ์กับมูเซอทั้งสองหลายปี (พ.ศ.๒๕๐๑-๒๕๐๖) จนกระทั่งพูดเข้าใจกัน จึงมีความคิดที่จะทำออกมาในรูปของ

พจนานุกรม เพื่อที่จะใช้ศึกษาในโอกาสต่อไป แต่จิตรก็ทำไว้ได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น มูเซอทั้งสองก็ถูกปล่อยตัวไป งานชิ้นนี้จึงยังไม่สมบูรณ์ เมื่อออกจากคุกในปลายปี พ.ศ.๒๕๐๗ จิตรได้นำงานชิ้นนี้ออกมาด้วย และเก็บไว้ที่บ้านตลอด ไม่ได้มอบให้ใครและก็ไม่มีเวลาเอามาทบทวนด้วย เพราะจิตรยังต้องเขียน "ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติ-ขอม" และงานชิ้นอื่นๆอีก ทางสำนักพิมพ์ได้ค้นพบงานชิ้นนี้ เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๙ ทั้งนี้โดยได้รับความช่วยเหลือของคุณแม่แสงเงิน ฉายาวงศ์ คุณแม่ของจิตร ซึ่งเป็นผู้ที่มองเห็นคุณค่าในผลงานของลูก. จึงขอแสดงความรำลึกถึงพระ--คุณของคุณแม่แสงเงิน ผู้ล่วงลับไปแล้ว ไว้ณ ที่นี้ด้วย.

เมื่อได้รับต้นฉบับครั้งแรกก็คิดว่าไม่ควรจะตีพิมพ์ออกมา แต่ควรรวบรวมความสำคัญที่มีอยู่ในงานชิ้นนี้ออกมาเผยแพร่ ซึ่งได้ช่วยกันทำไปได้ส่วนหนึ่ง ทั้งนี้จะเห็นได้จากบทความเรื่อง "จิตร ภูมิศักดิ์ กับภาษาละหุ" ที่เขียนโดย "ไปศาจี" (ในหนังสือพิมพ์ มติชน ฉบับประจำวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๒๒ และได้นำไปตีพิมพ์ซ้ำในหนังสือ "ความใฝ่ฝันแสนงาม" *รวมผลงานบทกวีสุดสมบูรณ์ของจิตร ภูมิศักดิ์*

สำนักพิมพ์ดอกหญ้า พ.ศ.๒๕๒๔) ต่อมาเมื่อเวลาล่วงเลยไป จึงได้มีการนำงานชิ้นนี้มาพิจารณาใหม่ ต่างมีความเห็นพ้องกันว่างานชิ้นนี้มีคุณค่าของมันเองในระดับหนึ่ง และเมื่อทางสำนักพิมพ์มีโครงการที่จะรวบรวมงานของจิตรให้เป็นระบบก็ควรจะจัดพิมพ์งานชิ้นนี้เข้าไปด้วย อีกด้านหนึ่งจากผลงานชิ้นนี้ของจิตร พอจะเป็นเครื่องยืนยันต่อวงวิชาการในบ้านเราได้ว่า จิตรเป็นนักวิชาการโดยสมบูรณ์ ความสนใจทางวิชาการของเขานั้นซึมซาบอยู่ในสายเลือดทีเดียว ประกอบกับมีระบบการคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ จึงทำให้งานของเขาโดดเด่นขึ้นมา แม้งานหลายๆชิ้นของเขาจะเขียนไม่เสร็จเรียบร้อยดีก็ตาม. "ภาษาละหุหรือมูเซอร์" พอจะเป็น - เครื่องยืนยันได้ว่า จิตรคงจะล้ำหน้าใครต่อใครหลายคนที่คิดทำพจนานุกรมภาษาของชนชาติส่วนน้อยไปมากแล้ว โดยที่ไม่ต้องรอรับทุนอุดหนุนจากแหล่งเงินทุนใดเลย.

ในผลงานเรื่อง "ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม" (สำนัก-พิมพ์ไม้งาม กรกฎาคม ๒๕๒๕) ซึ่งจิตรคงเขียนขึ้นประมาณปี พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘ มีอยู่ตอนหนึ่ง จิตรได้พูดถึงคำว่า "กะหลอ" อันเป็นชื่อที่พวกมูเซอใช้เรียกชาวไทยภาคเหนือ

จิตรยังบอกไว้ว่า เรื่องภาษาละหุนี้ได้จากการศึกษาภาษาละหุจากพวกที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ ซึ่งก็คงเป็นละหุที่ถูกขังในคุกเดียวกับจิตร นั่นเอง. แล้วเขาได้อ้างถึงภาษาละหุบางคำโดยให้เชิงอรรถไว้ในหน้า ๕ ของหนังสือเล่มดังกล่าวว่า "ชื่อละหุนี้ในหนังสือทั่วไปเขียนกันว่า ลาฮู เพราะถอดออกมาจากหนังสือที่พวกฝรั่งเขียนว่า *Lahu* ; ส่วนมูเซอนั้นอย่าเขียนมี ร์ เป็นมูเซอร์, เพราะไม่ใช่คำฝรั่ง." จากเชิงอรรถนี้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนของการศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้นตามกาลเวลา เพราะในปี พ.ศ.๒๕๐๖ ที่จิตรเขียน "ภาษาละหุ หรือ มูเซอร์" นั้น คำว่า "มูเซอ" มี "ร์" อยู่. (ดูภาพประกอบ)

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เราได้ใช้วิธีถ่ายลายมือของจิตรลงตีพิมพ์ทีเดียว ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาการที่ไม่มีตัวเรียงพิมพ์เป็นเครื่องหมายแทนเสียง ซึ่งมีปรากฏเกือบทั้งเล่ม. มีบางตอนที่จิตรเขียนหวัด อ่านลำบาก ก็ทำการคัดลอกใหม่

ท้ายที่สุด เราขอขอบคุณ ผู้ที่มีส่วนช่วยในการจัดทำหนังสือนี้ คือ พี่ภิรมย์ ภูมิศักดิ์ ผู้ให้เกียรติแก่สำนักพิมพ์ให้จัดพิมพ์ผลงานที่มีค่าของน้องชายเสมอมา.

วิชัย นภารัศมี

บรรณาธิการสำนักพิมพ์

๒๙ เมษายน ๒๕๒๖

Laḥ huh nah uḥ

ภาษาละหุ

หรือ

มูเซอร์

"มหาวิทยาลัยลาดยาว"

มีนาคม, 1963

อักขรวิธี

สระโดด

เสียงยาว ระดับเสียงสามัญ

a	i	û	u	e	é	ê	o	ô
อา	อี	อือ	อู	เออ	เอ	แอ	ออ	โอ

สระยาว ระดับเสียงเอก ใช้ r ต่อกับท้าย:

ar	ir	ûr	ur	er	ér	êr	or	ôr
อ่า	อี่	อื่อ	อู่	เอ่อ	เอ่	แอ่	อ่อ	โอ่

สระยาว ระดับเสียงตรี ใช้ ṛ ต่อกับท้าย

aṛ	iṛ	ûṛ	uṛ	eṛ	éṛ	êṛ	oṛ	ôṛ
อ๊า	อี๊	อื๊อ	อู๊	เอ๊อ	เอ๊	แอ๊	อ๊อ	โอ๊

เสียงสั้น:

สระสั้น ระดับเสียงเอก ใช้ h ต่อกับท้าย

ah	ih	ûh	uh	eh	éh	êh	oh	ôh
อะ	อิ	อึ	อุ	เออะ	เอะ	แอะ	เอาะ	โอะ

สระสั้น ระดับเสียงตรี ใช้ ḥ ต่อกับท้าย

aḥ	iḥ	ûh	uḥ	eḥ	éḥ	êh	oḥ	ôḥ
อ๊ะ	อิ๊	อึ๊	อุ๊	เออ๊ะ	เอ๊ะ	แอ๊ะ	เอ๊าะ	โอ๊ะ

เสียงจัตวา: นานๆ พบสักครั้ง ใช้เฉพาะเครื่องหมาย v บนสระ เช่น tě = เต๋ ; tǔ = ตู๋ ; mǎ = หมา

สระผสม

ai	=	ไอ
au	=	เอา
ei	=	เอย
uê	=	อุแอว (เร็ว)
oi	=	ออย
ui	=	อุย
aê	=	อา+แอะ (เร็วมาก จนคล้าย ไอ มี glottle stop)

06 6 1̇6 65 6 56 61̇ 6 56

ya dzi shǒ da cha nu nêh dzi shǒ da oh nu

~~1̇ 5~~

61̇ 56 64 5 2

mêh dzi ûr ya nêh ô

ใบ
หน้าของเธอเหมือน
ดอกไม้อยู่ดง
ดวงจันทร์ลอยราว
ดาวรวย.

พยัญชนะ

	เบา (non-aspirated)	หนัก (aspirated)	โฆษะ (voiced)	นาสิก (nasal)
คอ	k	kh	g	ng
เพดาน	c	ch	dẓ	ñ
เหงือก	ts , s	sh	z zh	ṇ
ฟัน	t	th	d	n
ริมฝีปาก	p f	ph	b v	m ṃ

<u>กึ่งสระ</u> y l w.

<u>aspirate</u> h ḥ (นาสิกย์) gh (แข็ง)

<u>พยัญชนะผสม</u> pv mv bv

เสียงของพยัญชนะ

k	=	ก	ตรงเสียงไทย	ke wé	(ตัก)
kh	=	ค	ตรงเสียงไทย	khê	(จาน)
g	=	g	ตรงกับเสียง g ของอังกฤษในคำ good	goḥ pê	(ห้อง)
ng	=	ง	ตรงเสียงไทย	nga	(ฉัน)
c	=	จ	ตรงเสียงไทย	caṛ wé	(กิน)
ch	=	ช	ตรงเสียงไทย		
dz	=		ตรงเสียง s ในคำ pleasure ของอังกฤษ	dze	(ตะกร้า)
ñ	=		ตรงเสียง ญ ของลาว ในคำ ใหญ่, ญี่.	o ñê	(น้อง)
ʦ	=		ตรงกับเสียง จ ของจีน ในคำ 在 (ㄗㄞˋ)	pêḥ tseḥ	(หนวด)
s	=		ออกเสียง ส โดยให้ปลายลิ้นติด~~[illegible]~~ปุ่มเหงือก		
sh	=		ตรงกับเสียง sh ของอังกฤษในคำ shirt	mêḥ shir	(นัยตา)
z	=		ตรงเสียง z ของอังกฤษในคำ zoo		
ṇ	=		เสียง <u>นย</u> ขึ้นจมูก ลิ้นแตะไรฟันเลยออกมา		

t	=	ต	ตรงเสียงไทย	
th	=	ท	"	
d	=	ด	"	
n	=	น	"	
p	=	ป	"	
ph	=	พ	"	
b	=	บ	"	
m	=	ม	"	
y	=	ย	"	
l	=	ล	"	
w	=	ว	"	
v	=		ตรงกับเสียง v ของอังกฤษในคำ voice (ฟันบนแตะริมฝีปากล่างแล้วจึงกระแทกเสียงก้องออกมา)	
h	=	ฮ	ตรงกับเสียงไทย	
ḥ	=		เป็นเสียง ฮ ขึ้นจมูก	ḥor wé (ร้องไห้)
ṃ	=		ออกเสียง อึม ไม่เปิดปากเลย ปล่อยลมออกจมูกเฉยๆทางเดียว	
gh	=	.	ตรงเสียง ch ของเยอร-มัน หรือ x ของรัสเซีย.	gher (ดุด่า)

f = ฟ ตามเสียงไทย

pv = ออกเสียง p กับ v. ควบกัน /8
เป็นเสียงเดียว.

mv = ออกเสียง m กับ v ควบกัน uh̥ khĕh mve (ผม)
เป็นเสียงเดียว

bv = ออกเสียง b กับ v ควบกัน bvôh̥ (ชิม)

zh zhe (เซี่ยง)

<u>หี่น</u> คำนี้ เมื่อประกอบกับคำอื่น ไม่ว่าจะอยู่หน้าหรือหลังคำนั้น มักต้องออกเสียงรวดเร็ว สั้นๆย่อๆ เสียงคล้าย " ฮึน " ใน จมูก. เป็นทำนองเดียวกับในภาษาไทย เวลาพูดว่า "ค่อยยังชั่ว" ออกเสียงเร็วๆ จะเป็นทำนอง "ค่อย<u>ฮึน</u>ชั่ว". เสียง <u>ฮึน</u> ในกรณีนี้ คล้ายจะขึ้นจมูกมาก.

ตัวอย่าง:

หี่ khoh } ออกเสียงเร็วเป็น { hn̥ khoh (หมวก)
ฉี เขาะ } { ฮึ่นเขาะ

พวกละหุ

(จากพระราชพงศาวดาร เล่ม ๕, กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. ฉบับโรงพิมพ์ครุสภา ๒๕๐๕)

"พวกลาหุมีตำนานอันหนึ่งว่า ต้นสกุลของตนมาจากที่ใกล้ลำแม่น้ำอิระวดี ข้อนี้แนะให้นึกว่าเปนพม่า น่าจะมาจากที่ตำบลใดตำบลหนึ่งในชายแดนธิเบต หน้าตากิริยาอาการหรืออย่างธรรมเนียมปรากฏเพียงเล็กน้อยที่จะชักให้นึกว่าเกี่ยวดองอะไรกันกับพม่าในสมัยปัจจุบันนี้ และคนพวกนี้ทุกๆปีมีแต่กระเถิดไกลไปไกลไปข้างใต้เข้าสู่หัวเมืองลายฝ่ายสยาม แม้ถึงล้ำล่วงจนเลยพ้นนครเชียงใหม่เข้าไปก็มี"
(น. ๗๗)

กล่าวว่าพวกละหุมีการปกครองของตนเป็นอิสระจากพม่าและไทยใหญ่ จนมาภายหลังพม่าปราบหัวเมืองละหุหมู่เมือง ๓๖ เจ้าฟ้าลงได้ จึงได้ครอบครองเขตละหุด้วยโดยให้ขึ้นกับเมืองเลม.

ทางไทยใหญ่-เชียงตุงและเชียงรุ้ง ก็เคยทำสงครามปราบปรามพวกนี้ มีปรากฏในพงศาวดารไทยใหญ่ว่าทำสง-

จิตร ภูมิศักดิ์ ขณะกำลังค้นคว้าในคุกลาดยาว

-ครามกับพวกกุย (ไทยเรียกกวย) หรือเรียกว่า ชานคเวหรือกวยละหุ (คือมูเซอกุ้ยๆ) แต่ก็ปราบปรามอะไรไม่ได้.

"ตั้งแต่สมัยเซนยูยิงอันเปนเมียวซุ คือข้าหลวงต่าง-พระองค์หรือไวศรอย มณฑลฮุนหนำ (ยูนนาน) ตั้งกอง-ปราบปรามพวกลหุเริ่มมาแต่ พ.ศ.๒๔๓๐ สำเร็จได้ด้วยต้องรบพุ่งมาก แม้กระนั้นข้างจีนก็ไม่สมปรารถนาได้มากมายถึงไหน จนไปได้ปืนกรุปป์มาช่วยแผลงฤทธิ์ ตั้งแต่นั้นมาพวกลหุจึงจับอพยพพ่ายพลทุ่มเทเข้ามาสู่เขตพม่าของอังกฤษมากขึ้นทุกๆปี แต่ก็ยังคงมี ฟู (คือ เมือง) เมืองหนึ่งยังคงตั้งอยู่ คือเมืองตาฟูเยในเมืองช่า (=อช่า) ณ เทหนองเขียวในเขตเมืองละว้า." (น. ๗๘)

พวกละหุทางเหนือ กล่าวกันว่าเดิมมีอาณาเขตของ-ตน มีเมืองหลวงชื่อ ลี่เกียงฟู อยู่เหนือเมืองตาลี (ในยูน-นาน) ซึ่งชาวธิเบตและชาวเขามักเรียกว่า "สะดัม" และมีราชาของตนเองซึ่งจีนเรียกชื่อว่า มูเตียนวังมุซู ปัจจุบันมีพระราชาอยู่ ณ เขตใกล้แม่น้ำโขง ใต้เมืองเสกุลง

เผ่าตระกูล กล่าวกันว่าเปนพวกธิเบต-พม่า ตรงกับที่มีเล่าไว้ในประวัติศาสตร์สมัยก่อนพุทธกาลเล็กน้อยว่ามี

พวกซุงหรือนะซุง เปนพวกลงมาจากธิเบตตะวันออกเฉียง-เหนือ.

พงศาวดารจีนกล่าวว่า พ.ศ. ๑๓๓๙ กษัตริย์น่านเจ้า-ปราบพวก งุซู ลงได้จนอ่อนน้อม เข้าใจว่าจะเปนพวกสาขาหนึ่งของโลโล แบบเดียวกับมูเซอ.

พวกโลโลนั้นเรียกตัวเองว่า โงซู เข้าใจว่าจะเปนพวกนี้เองที่น่านเจ้าปราบได้.

พวกโงซูนี้ บ้างก็เรียกตัวเองว่า นะซีหรือนซรี แต่ไม่มีละหุคนใดที่พบในแดนพม่ารู้จักชื่อนี้. เข้าใจว่าละหุจะเปนพวกลงมาก่อนเปนกองหน้าของนะซี.

จีนเรียกละหุว่า โล่เฮ๊อ เปนคำดูหมิ่นว่าเปนพวก-มนุษย์ผิดสี.

สมัย ๓๖ เจ้าฟ้า

สมัยละหุ ๓๖ เจ้าฟ้า มีเจ้าฟ้าใหญ่คือ ตาฟูแย (มหา-พุทธะ). เจ้าหัวเมืองเปน ฟูฝัง (อริยสาวก). เจ้าฟ้าองค์-หนึ่งมี ยีฟูแย (พระ) ๑๐ รูป เปนคณาธิปัตย์. ตาฟูแยเปนทั้งเจ้าทางศาสนาและอาณาจักร, เหมือนดะไลลามะ มีวังก็วัดเปนที่ประทับ. มีร่มขาวและเสาธงสูงๆ พม่าเรียก

ตะโคนดาย (เสานมัสการ)

อักษรศาสตร์

"พวกมุขูมีตัวอักษรหนึ่งทำนองหนังสือจีนและใช้ในคัมภีร์พระศาสนาเท่านั้น หน้าหนึ่งแบ่งเปนแนวน้อยๆ เขียนอักษรรูปเรียงแต่ซ้ายมาขวาตรงกันข้ามกับหนังสือเจ๊กแต่ตัวหนังสือที่ว่านี้ไม่มีในเขตแดนอังกฤษเลย." (น.๘๓)

คนนั่งยองๆซ้ายสุดคือ นายจั๊กปู (มูเซอแดง ผู้พ่อ), คนขวาสุดคือนายจั๊กกอ (ลูก), ทองใบ ทองเปาด์ นั่งกลาง, จิตร ภูมิศักดิ์ คนที่ ๔ จากซ้าย.

ดนตรีละหุ

๑ นอ (*no*)

ทำด้วยไม้ไผ่ชนิดหนึ่งซึ่งลำเล็กและบาง ทำนองไม้-ซาง เหมือนที่ทางอีสานใช้ทำแคนซึ่งเรียกว่าไม้คู่แคน ไม้ชนิดที่ทำนอนี้ ละหุเรียกว่าโป (pô). ไม้นี้ความยาวประมาณหนึ่งศอกถึงหนึ่งเมตร แล้วแต่ขนาดของนอที่ต้อง-การ. และเสียงที่ต้องการ.

ส่วนประกอบอีกอย่างหนึ่งคือ ลูกอ๊ะโม่ะโก่ชี่ (*ahฺ mŏhฺ kôr shir*) ลูกอ๊ะโม่ะโก่ชี่นี้เปนผลไม้รสขมที่แห้งแล้วเปลือกแข็งเหมือนน้ำเต้า ที่ทางอีสาน(เขมร)ใช้ทำพิณน้ำเต้า, แต่ลูกเล็กกว่าน้ำเต้า เลือกเอาขนาดเส้นผ่าศูนย์-กลาง ๔ นิ้ว. เอาลูกแห้งแล้วมาตัดปลายสุดของงวงออก คว้านไส้ออก เก็บงวงไว้ให้ติดกับลูก แล้วเจาะรูที่ตัวลูก ๕ รู ทะลุสองด้าน สอดไม้ซางเข้าไปให้พอโผล่เสมอรู. ไม้ซางทั้ง ๕ ตัดสั้นยาวไม่เท่ากันเช่นเดียวกับลูกแคนอีสาน เพื่อให้ได้ระดับเสียงต่างกัน. ในรูไม้ซางตรงกลางลูกอ๊ะโม่ะโก่ชี่สอดลิ้นทำด้วยผิวไม้รวก เหลายาวขนาด ๓-๕ ซ.ม. แล้วเจาะรูข้างๆไม้ซางตรงเหนือกะเปาะทั้ง ๒ ด้าน รวมเปน ๑๐ รู

มีเชือกรั้งไม้ซางไว้กับงวงของลูกอี๊ะโม่ะโก๊ซี่กันหลุดหรือหัก

วิธีเล่น เป่าทางรูตรงงวง นิ้วหัวแม่มือเปิดปิดปลายรูไม้ซางข้างล่างตรงที่โผล่เสมอกะเปาะ นิ้วที่เหลือเปิดปิดรูไม้ซางที่เจาะไว้เหนือกะเปาะ การเป่า เป่าประสานเสียงเหมือนแคน ไม่เป่าเสียงเดียวอย่างขลุ่ย.

เสียงนอดังมาก ได้ยินไกลถึง ๒-๓ กิโลเมตร วังเวงก้องไปทั้งหุบเขา.

นอมีสองชนิด

๑. นอใหญ่ ยาวประมาณ ๑ เมตร เสียงใหญ่ ดังออ-ออ-ออ

๒. นอเล็ก ยาวศอกครึ่ง หรือศอกคืบ เสียงเล็กดังแอ-แอ-แอ. เรียก นอท์แซะ (nơ sêh̩) หรือ นอ แอ (nơ ê)

นอที่พรรณนามาข้างบนนั้นเปนนอของพวกละหุญี (มู-เซอแดง) ซึ่งต่างกับนอของละหุแชแล (มูเซอดำ). นอของพวกมูเซอดำนิยมใส่กระบอกไม้ไผ่ใหญ่ตรงปลายสุดของไม้ซาง ๒-๓ กระบอก เพื่อให้มีเสียงดังก้อง บางทีก็ใช้ลูกน้ำเต้าแห้งคว้านกลวงขนาดใหญ่เท่าปี๊บแทนกระบอก เพื่อให้มีเสียงดังโอ่-โอ่ ก้องมากขึ้น นอชนิดนี้พวกละหุแชแลเรียกว่า

Têh̩ lêh'm̩ แต่ส่วนประกอบนี้ พวกละหุญี (มูเซอแดง) ไม่ใช้.

ศิลปิน ผู้เป่านอ เป่าเปนจังหวะและขยับเต้นไปด้วย - รอบๆตามจังหวะเพลง วิธีเต้นก็ง่ายๆคือไพล่ขาซ้ายฟาดไปข้างหน้าทางขวาทีหนึ่ง แล้วก็ฟาดขาขวาไปข้างหน้าไพล่ไปทางซ้ายทีหนึ่ง ตัวก็โอนเอนไปมา พวกหญิงชายทั้งแก่สาวหนุ่มเด็กก็รำเต้นกันไปรอบๆ

๒ อะท้า (ah thar̩)

คือที่เราเรียกกันว่าจ้องหน่อง. ทำด้วยไม้ไผ่ชนิดแข็งใช้ส่วนที่ใกล้ผิว ยาวสัก ๑คืบ กว้างราว ๑.๕-๒.๐๐ ซ.ม. บากท้ายให้เรียวเปนคันจับ ปลายมน ตรงกลางเหลาให้บาง แล้วเจาะลงเปนร่องยาวให้มีอกเหลือไว้ตรงกลาง อกนี้ติดกับทางด้ามตัดขาดจากปลาย ซึ่งหยักเปนตุ่มไว้ให้มีแรงถ่วง ใช้ชันนางโรงติดช่วยเพิ่มแรงที่ตุ่มด้วย.

วิธีเล่น ใช้มือซ้ายจับทางด้าม พาดตัวจ้องหน่องเข้ากับปากระหว่างฟัน มือขวาใช้นิ้วหัวแม่มือดีดปลายจ้องหน่อง ปากทำเสียงให้มีระดับและขนาดต่างๆได้ โดยทำกระพุ้งแก้มและห่อปากต่างๆกันไป.

พวกละหุชอบเล่นจ้องหน่องมาก ผู้ที่เล่นชำนาญจะมีถึงสามอัน โดยมีขนาดเสียงเล็กใหญ่ต่างกัน เวลาเล่นเล่นคู่สองอันโดยจับเอาเสียงเล็กไว้บน เสียงใหญ่ไว้ล่าง ดีดควบกันเปนเพลงประสานเสียง เมื่อเปลี่ยนเพลงและเปลี่ยนความหมายของเพลง ก็เปลี่ยนจ้องหน่องใช้อันที่สามทำเสียงประสานตามต้องการ

เพลงที่เล่นเปนจำพวกเพลงทำงานต่างๆ เปนต้นว่า เกี่ยวข้าว ตักน้ำ ฯลฯ และเพลงเกี้ยวสาว. เปนศิลปะเพื่อชีวิตโดยแท้จริง.

นอกจากนั้นจ้องหน่องยังใช้เปนเครื่องมือต่อนกด้วย คือ เป่าเปนเสียงนกหวะละก่อ (wah lah gôr) ซึ่งเปนนกตัวใหญ่ สีขาว-เทา ปากยาว หัวล้าน ขายาว. นกพวกนี้ชอบมาเกาะกิ่งไทรและกินลูกไทร (ดูเหมือนทางอีสานจะเรียกนกกก) เสียงร้องของมันชาวละหุฟังเปน เอาวา-เอาวา เขาจะดีดและเป่าจ้องหน่องให้มีเสียงเหมือนนก นกบนต้นไม้ได้ยินก็จะร้องตอบและเกาะนิ่งเฉย ผู้ที่มีหน้าที่ยิงก็ยิงได้อย่างสบาย.

๓ ปี่เชี้ยะกุ่ย (pih shich kuih)

เปนเครื่องดนตรีคล้ายพิณ คันยาวประมาณศอกคืบ

ตัวพิณขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางราว ๕นิ้ว ขึงหน้าด้วยหนังตะกวดหรือเหี้ย (*cah klêh ger kuh*) มี๔สาย ใช้สายลวดสปริงเหมือนแบนโจหรือแมนโดลิน ไม่มีคอร์ดแบ่งเสียงคือมีแต่คันเปล่าๆ ทำนองเดียวกับไวโอลิน เครื่องดนตรีชนิดนี้เปนของพวกละหุเชเล (มูเซอดำ) พวก-ละหุญียืมมาดีดเล่น.

๔ เก่มา (*kér ma*)

เปนจำพวกเครื่องเป่า มีทั้งขลุ่ยและทั้งปี่ซอ (ขลุ่ย-ของคนเมือง ชนิดผิวข้างเลา)

๕ จ๊ะโก (*caḥ ko*)

คือกลองยาว

๖ เป่าใบไม้ (*seḥ phah meḥ wé*)

ใช้ใบไม้แข็งๆ เช่นใบข้าวโพด

เพลง

เพลงของละหุเปนศิลปะเพื่อชีวิต ส่วนใหญ่เปนเพลงทำงานทั้งสิ้น เปนต้นว่าเพลงเกี่ยวข้าว, เลี้ยงหมู, ตักน้ำ. นอกนั้นก็มีเพลงเกี้ยวสาว.

0 6 6 1̇ 6 6 5 6 5 6 6 1̇

ya dzi shŏ da oh nu nêh dzi shŏ

6 5 6 6 1̇ 5 6 6 4 5 2

da oh nu nêḥ dzi ûr ya nêh ô

บ้านของเธอเสาใหญ่

เราอยากไปอยู่ด้วย

จริงนะน้องสาวคนสวย

เพลงเที่ยวสาว

iḥ kaḥ hêṛ koh la	อาบน้ำกลับมาแล้ว
o car wé, waḥ o caṛ wé	ก็กินข้าว, อ่อยหมู
waḥ o caih̤ wé	หาอาหาร หมูเสร็จแล้ว
khoh khéṛ oh kaiyé thoṛ.	ไปเที่ยวไหนก็ไม่ต้องมีห่วง.
[no hah] noh̤ maḥ mor, ñi ma har wé	ไม่เห็นน้อง, ใจก็คิดถึง
o caṛ maḥ mê	กินข้าวก็ไม่อร่อย
iḥ kaḥ dor maḥ mê	ดื่มเหล้าก็ไม่อร่อย
o chih caṛ maḥ mê	กินแกงก็ไม่อร่อย
shih léh dor maḥ mê	สูบบุหรี่ก็ไม่อร่อย
noh̤ hah maḥ mo kôh	ถ้าไม่ได้เห็นหน้าน้องแล้ว
ah thoḥ maḥ cah thoḥ mah mê	กินอะไรๆก็ไม่อร่อยทั้งนั้น
o car waḥ phûṛ car kéyô.	กินข้าวก็เหมือนกินข้าวเปลือก
ṃ loḥ ko tseḥ chô	ตะวันเที่ยงแล้ว
khô khéṛ oh kaiyé	ไปเที่ยวที่ไหนๆ
kai thoḥ ñi ma maḥ sha	ไปไหนใจก็ไม่สบาย
khô khéṛ oh kai, nor hah maḥ mo	ไปถึงที่ไหนก็ไม่เห็นน้อง
ṃ pheh éla yô	ค่ำแล้ว
doṛ lê maḥ ga'ô	คิดไปใจก็ไม่ปลอดโปร่ง
doṛ gaḥ, doṛ maḥ	คิดแล้วคิดเล่า
mêh gûr toḥ wé	น้ำตาก็ไหลออกมา.

nor hah maḥ mo kôh ñima harwé ไม่เห็นห้องไหก็คิดถึง

(พี่) chêlê ṃ pheh a thoṛ (หอม?) นอนฝันหาน้อง

chêlê ṃ maṛ thir taṛ ô นอนไม่หลับตลอดคืน

khoh été teḥ gê gaṛ chêṛ shiṛa té ทำอย่างไรเราสองจึงจะ ได้อยู่ร่วมกัน.

= mite maḥ thiṛ ตะวันไม่แจ้ง

คาถาห้ามเลือด (เป่า 3 คาบ)

u sě fa shui, naṛ fa shui, tô fa shui,
se lui par lui shui, ser chiṛ ser goṛ shui,
yi ṇ, koh yi phuh sha shui.

(ว่าตามภาษาเผ่าหลวง : khêr lǒ)

ประเพณีของละหุถี

การตั้งชื่อของละหุถี

ละหุไม่มีแซ่บอกสกุล, มีแต่ชื่อ.

ชื่อมักเปนสองพยางค์ ที่เปนสามก็มีบ้าง.

ทั้งชายและหญิง ชื่อเปนสัตว์, ต้นไม้ มีคำแปล-บ้าง ไม่มีคำแปลบ้าง.

บางทีก็มีความหมาย เช่น เด็กเกิดตอนเที่ยงวัน ก็ให้ชื่อตามเวลาทำนองเดียวกับไทย เรียกว่า บุญเที่ยง อะไรทำนองนั้น

เที่ยงวัน มีดวงตะวันอยู่บนฟ้า ละหุก็เอาคำว่า ฟ้า คือ อึ๋มกอ (*mṿ kɤ*) มาตั้งชื่อเปน *Cah kɤ* (จะกอ)

ชื่อชายมักมีคำ จะ นำหน้า

ชื่อหญิงมักมีคำ นะ นำหน้า

แต่ก็ไม่เสมอไป.

ตัวอย่าง

หญิง	ชาย
lami shaih	*yaḥ ur kha*
napa nêḥ	*cah ti*

na shĕ
na shŏ
na khah

pah ku
ah pho
cah khaḥ
cah ko
cah pu

ผีของละหุ(ญี

ละหุ(ญีเรียกผีทุกชนิดว่า เน (*né*)

พวกนี้เปนพวกที่ยังไม่มีศาสนา นับถือแต่ผีบรรพบุรุษ และผีต้นไม้, ป่า, น้ำ, ตะวัน ฯลฯ.

ไม่มีผีฟ้า, แต่นับถือผีพระอาทิตย์ หรือที่เรียกว่า *mọenyi ni*. นับถือผีดินเรียกว่า *phiḥ di* ซึ่งเปนคำคนเมือง.

ทุกบ้านมีหิ้งผีบรรพบุรุษ. บนหิ้งไม่มีรูปเคารพ มีแต่ที่จุดเทียน. เทียนเรียก *pêṛ hoh*. ไม่ใช้ธูป การไหว้ผีบรรพบุรุษปรกติไหว้เดือนละ ๒ ครั้ง คือวันเดือนเต็ม (ขึ้น ๑๕ ค่ำ) กับวันเดือนดับ (แรม ๑๕ ค่ำ). ผู้ที่ทำหน้าที่ไหว้คือหัวหน้าครอบครัวที่เปนชายผู้เดียว หญิงและ

เด็กไม่ต้องเกี่ยว. การไหว้ก็อธิษฐานขอความคุ้มครอง ขอให้การปลูกและเก็บเกี่ยวได้ผล ให้อยู่ดีกินหวาน.

เมื่อแต่งงาน เขยหรือสะใภ้ที่มาใหม่ต้องไหว้ผีบรรพบุรุษก่อนจึงจะอยู่ในบ้านได้.

ผีป่า คือผีต้นไม้ เทพารักษ์ต่างๆ เวลาเปนไข้ชาวละหุจะไหว้ผีบรรพบุรุษ แล้วก็เลี้ยงผีป่า. เอาข้าวสุก เกลืออาหาร อย่างละนิดหน่อย ใส่ใบไม้ ไปพลีในป่า.จุดเทียนด้วย. ไม่มีธูป.

ผีดิน เรียกด้วยคำเมืองว่า พิดี (*phiḥdi*) เวลาเปนโรคเหน็บชา เชื่อว่าผิดผีดิน ก็เซ่นไหว้ผีดิน.

พิธีแรกนา ละหุมีพิธีแรกนาคล้ายกับพิธี "*ตาแฮก*" ของอีสาน (ตาคือที่ดินที่กั้นเปนตารางเล็กๆ เหมือนรูปนาจำลอง; แฮกก็คือ แรก หมายถึง แรกลงมือปักดำหรือปลูก)

เมื่อถึงวันจะลงมือปลูกข้าว ละหุจะทำพิธีเลี้ยงผีดิน (*phiḥ di*) ก่อน โดยกรุยที่ตรงกลางไร่ไว้เปนตารางสี่เหลี่ยมขนาดหนึ่งตารางเมตรประมาณ นำเทียนคู่หนึ่งกับข้าวเปลือกเล็กน้อยวางลงบูชาเซ่นผีดิน แล้วจึงลงมือปลูกจนหมดทั้งไร่ลงท้ายปิดรายการ ด้วยการมาปลูกที่ตารางเลี้ยงผีอันเปนที่แรก-

นา, ซึ่งนี่ตรงข้ามกับการแรกนาของอีสาน ที่ต้องแรกดำในตารางดินที่เรียกว่าตาแฮกก่อน จึงจะดำที่อื่นๆได้.*

ความหมายของพิธีแรกนา พิธีกรรมแรกนาหรือเช่นผีตาแฮก (หรือที่พัฒนามาเปนพิธีแรกนาขวัญ) นี้ เปนพิธีที่เกิดขึ้นควบคู่กับพัฒนาการแห่งการผลิตที่มนุษย์เริ่มค้นพบการเพาะปลูก. มนุษย์แต่โบราณมีความเข้าใจว่ามนุษย์สามารถบังคับธรรมชาติได้ ซึ่งนี่เปนความเข้าใจที่ถูกต้อง แต่เขาไม่รู้จักค้นคว้ากฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่จะนำมาบังคับเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ. เขาบังคับและเปลี่ยนแปลงธรรมชาติโดยอาศัยวิธีทำเลียนแบบธรรมชาติ เช่น เมื่อต้องการให้ไม้ลุกเปนไฟ ก็เอาไม้แห้งมาสีกัน (ละหุถียังใช้อยู่บ้างจนทุกวันนี้) ทั้งนี้โดยจำมาจากปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่เขาสังเกตเห็นในคราวที่มีไฟป่า ความรู้สึกที่ว่า เมื่อทำเลียนแบบธรรมชาติได้ก็สามารถบงการให้สิ่งนั้นเกิดขึ้นจริงได้ด้วยมือมนุษย์ นี้เองได้พัฒนามาสู่การทำพิธีแรกนา โดยเชื่อว่าถ้าเลียนแบบการปลูกข้าวทั้งหมดย่อส่วนลงมาเปนนาขนาดจิ๋ว แล้วบำรุงนาขนาดจิ๋วตรงนั้นให้งาม ก็จะสามารถบงการให้นาทั้งหมดงามสม -

---

*พิธีตาแฮกของอีสานบัดนี้ไม่ค่อยทำกันแล้ว เลิกไปโดยปริยาย.

ปรารถนาได้(ทำนองเดียวกับที่ย่อส่วนการกำเนิดไฟ มาใช้ไม้เล็กๆถูกัน แทนต้นไม้ใหญ่เสียดสีกันฉะนั้น)

นี่คือความหมายดั้งเดิมของพิธีแรกนา ซึ่งเปนขั้นแรกแห่งการค้นคว้าวิทยาศาสตร์ขั้นดึกดำบรรพ์ของมนุษย์ที่หวังจะเปนนายบงการธรรมชาติ แต่ที่มีเรื่องผีเข้ามาแทรกหรือมากลายเปนการอ้อนวอนบนบานผีตาแฮก ฯลฯ นั้นเปนเรื่องที่เกิดขึ้นในชั้นหลัง ซึ่ง "การทำเลียนแบบ" โดยมนุษย์เปนผู้ริเริ่ม-กระทำ,ได้กลายมาเปนพิธีกรรมแบบอาถรรพ์ที่มนุษย์วิงวอนและถูกกระทำเสียแล้ว,คือในระยะที่การผลิตได้พัฒนามาถึงระดับหนึ่งที่คนพวกหนึ่งได้อา-
-ศัยเอาความเชื่อถือดังกล่าวมาเปนเครื่องมือหลอกลวงคนด้วยกันเสียแล้ว,เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเอง.

ละหุญียังคงเชื่อถือแบบดั้งเดิมอยู่ว่า ถ้าข้าวตรงตา-
-แฮกของเขางดงาม ข้าวทั้งไร่ก็จะงดงาม ถ้ามันไม่งามข้าวทั้งไร่ก็จะพลอยไม่งามไปด้วย จึงมีการดูแลข้าวตรง-
นั้นเปนพิเศษอยู่บ้างในระดับหนึ่ง.

การเซ่นผีตาแฮก ละหุญียังมีพิธีดึกดำบรรพ์อีก

อย่างหนึ่งคือ เซ่นผีตาแฮกด้วยผลิตผลแรกได้. พืชในไร่ของเขาทุกอย่างเมื่อแรกผลิดอกออกผล จะต้องนำมาวางเซ่นที่ตาแฮก. เช่น ข้าวเบา ก็ต้องเด็ดรวงอ่อนที่อวบงามซึ่งข้างในยังเปนน้ำนม มาวางที่ตาแฮก (คือที่ทางภาคกลางมักนำน้ำ-นมนี้ไปทำข้าวยาคูถวายพระ. พริก, ข้าวโพด ฯลฯ ก็ต้องนำมาเซ่นที่นั่นเช่นเดียวกัน.)

ผีน้ำ (*ih̦ kah̦ né*) ไร่ของละหุมักอยู่ไม่ไกลห้วย ชาวละหุถือว่าในน้ำมีผี เรียกว่าผีน้ำ ทำนองจะเปนอย่าง-เดียวกับที่ไทยเคยเรียกว่า ผีพราย หรือ เสื้อน้ำ. ละหุทำพิธีเลี้ยงผีน้ำทุกปี เพื่อขอความอยู่ดีกินดี ไม่ผิดน้ำ ไม่ป่วย-ไข้ และเด็กเล็กที่ไปอาบน้ำจะได้ไม่ตกน้ำตาย.

ผิดผี ละหุมีเคล็ดถือบางอย่างที่ละเมิดมิได้ ใครละเมิดก็ผิดผี

(๑) ชายหนุ่มหญิงสาวจะลักลอบเล่นชู้กันโดยไม่แต่งงานมิได้.

(๒) โดยปรกติห้ามดื่มเหล้าและทำเหล้า.

หมอผี ละหุมีใช้คำเมืองเรียกว่า หมอ (*mɔ̌*) มีทั้งหญิงและชาย

พวกนี้เปนคนสำคัญของหมู่บ้าน. วิชาของเขาลึกลับหวงแหน. ดังว่าผีมาเข้าฝันสอนให้.

เวลามีคนป่วย หมอจะใช้ผ้าเช็ดหน้าสีขาว เรียกว่า อุ๋ย ป้า เจะ (*unyi par éh*) ห่อข้าวสารของคนไข้ ว่าคาถา เสร็จแล้วก็กินเข้าไป ๒-๓ เมล็ด แล้วปูผ้าลง เอาคืบวัดผ้า เรียกว่า *thu wé* ถ้าได้ ๒ คืบเต็ม (*nyi thu*) ก็ไม่ผิดผี ถ้าวัดสองคืบแล้วยังเหลือ ก็ผิดผี ส่วนที่-เหลือนั้นมากน้อยเท่าใด หมอจะเปนผู้ตีความบอกว่าผิดผีชนิดใด และจะต้องใช้อะไรเลี้ยงผีนั้นๆ.

คาถาอาคม

ละหุฌีเองไม่มีคาถาอาคม. ความเชื่อถือในเรื่องนี้เปนอิทธิพลมาจากพวกไทยใหญ่, คนเมืองและแข่หลวง (ห้อ)

ละหุฌีมักจ้างพวกหมอสักคนเมืองสักให้ด้วยหมึก-ดำหรือแดง เปนอักขระเลขยันตร์อักษรไตโยนซึ่งคล้ายอักษรพม่า. แต่ก็สักกันเปนแฟชั่นมากกว่าจะเชื่อถือว่าศักดิ์สิทธิ์อะไรจริงจัง. ละหุฌีเรียกสักว่า น่ะ หมิ ยุ เว (*naḥ mûh yuḥ wé*) น่ะ หมิ ก็คือคำไตโยน เชียง-

ใหม่ = น้ำหมึก นั่นเอง. ส่วนยุเวนั้นเปนคำละหุ แปล จิ้ม, ทิ่ม, เอา, ใส่ ฯลฯ.

ละหุฎีบางคนเรียนคาถาอาคมจากพวกห้อ (แข่-หลวง) และอื่นๆ. การว่าคาถาจึงว่าเปนภาษาห้อและอื่นๆ ที่ละหุฎีเองก็ไม่รู้เรื่อง เปนต้นว่า คาถาห้ามเลือด ดังจดมาต่อไปนี้ :

คาถาห้ามเลือด (เป่า ๓ คาบ)

u sě fa shui, naṟ fa shui, tô fa shui,
se lui par lui shui, ser chiṟ ser goṟ shui,
yi ṉ, koh yi phuh sha shui.

(ว่าเปนภาษาแข่หลวง : Khêr lỗ)

คาถานี้ให้เป่าสามคาบ มีเคล็ดว่าถ้าจะสอนให้ใคร ต้องสอนในตอนกลางคืน และไม่ให้มีเด็กอยู่ในที่นั้น หรือต้องให้เด็กๆ นอนให้หมดเสียก่อน.

อาหาร

ละหุฎีชอบอาหารเผ็ดชนิดแสบแก้วหู. กับข้าวทุกชนิดต้องใส่พริกทั้งนั้น ขาดไม่ได้.

อาหารที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของละหุฎีแม่เลาคือลาบหมู

การแต่งงาน

โอกาสที่หนุ่มสาวพบกันคือในการไปตักน้ำปีใหม่

การลอบพบตามปรกติ

ต้องขอความเห็นชอบต่อพ่อแม่

ถ้าพ่อแม่ไม่ให้ก็พาหนีบ้าง

ค่าสินสอดราว ๒๐๐-๓๐๐ บาท.*

อายุ : แต่งงานแต่อายุน้อย ๑๓-๒๐ นมขึ้นพานก็แต่งได้. หญิงทิมทึกต้องอับอาย.

มีเถ้าแก่สู่ขอ; มีงานเลี้ยงบ้านสาว ชายออกเงินค่าเลี้ยง แต่งแล้วเขยต้องอยู่ช่วยบ้านเมีย ๒ ปี กลับมาช่วยพ่อแม่ตัว ๑ ปี แล้วจึงแยกเรือนได้.

การหย่า : ทำได้โดยตกลงกัน. ผัวเสียเงินไม่กี่ร้อยบาท.

เครื่องแต่งกาย

ผ้าโพกหัว (*pvvṛ pha*) ทำด้วยผ้าแพรเนื้อดี (ปึ๋ง-ลื้น) ยาวถึง ๒๐ ศอก ใช้ถึง ๓-๔ สี มี แดง ขาว เหลือง ฯลฯ สลับกันแล้วแต่จะชอบ แพรแต่ละสีต้องพับทบ

---

*หมายถึงในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ที่จิตรทำงานชิ้นนี้ขึ้น. ปัจจุบันค่าสินสอดอาจจะแพงกว่าหลายเท่า -บ.ก.

เข้าให้เปนแถบกว้างราว ๓ นิ้ว พันสลับกันรอบหัวให้สีพาดสลับกันเปนดวงๆ.

โอกาสที่จะพันคือวันปีใหม่ ซึ่งมีงานฉลองและเลี้ยงกันครั้งใหญ่ (*Khoh car*) โพกกันทั้งหญิงและชายในลักษณะเดียวกัน. ประเพณีโพกผ้าดังกล่าวนี้เปนอย่างเดียวกับลีซอ และโพกเหมือนกันเปนแบบเดียว.

งานปีใหม่

งานปีใหม่ละหุ้เรียก เขาะจา (*Khoh ca*) แปลว่างานเลี้ยงประจำปี (เข่าะ - ปี; จา = กิน)

ปีใหม่ของละหุ้ตรงกับเดือน ๔ ของไทย. มีงานเลี้ยงกันครั้งมโหฬารถึง ๗ วัน ๗ คืน. การเลี้ยงใช้วิธีผลัดกันเลี้ยง แต่ละบ้านผลัดกันเปนเจ้าภาพเชิญเพื่อนฝูงมากิน. อาหารหลักก็คือลาบหมู แต่ละเดือนฆ่าหมูใหญ่ๆถึงเปน ๑๐ ตัว ยังมีเป็ดไก่ อีกต่างหาก เหล้ามีให้ดื่มไม่อั้น ทั้งๆที่ปรกติไม่ค่อยดื่มกัน. เหล้าที่เลี้ยงนี้ซื้อจากตลาด ไม่รู้จักวิธีทำเอง. หญิงมีหน้าที่หุงหาอาหาร ไม่ดื่มเหล้า.

นอกจากเลี้ยงอาหาร ก็มีดนตรี ฟ้อนรำ. ดนตรีนั้น

มีทั้งที่เล่นกันเอง คือหมอนอเป่านอกลางวง คนดูก็ร้องและรำไปตามจังหวะ หมอนอก็เต้นเข้าจังหวะไปด้วย และมีทั้งที่หามาเล่นโดยให้ค่าจ้างเปนหมูคนละ ๒ กิโล-กรัม. การเล่นร้องรำทำเพลงนี้มีกันตลอดวัน.

พวกชายหนุ่มๆจะโพกผ้าสอดลายสลับสีอย่างสวยงาม. (ดูในตอนว่าด้วยการแต่งกาย)

สถานที่ฉลองนั้นใช้ลานบ้าน ตรงกลางลานปักไม้ไผ่สูง (*Khoh cê*) มีไม้ปักล้อมรอบ แล้วขึงสายรุ้งกระดาษสลับสี. ที่โคนเสาไม้ไผ่ตรงกลางลาน มีร้านใหญ่ ตั้งเครื่องเซ่นผีบรรพบุรุษ (ต้ำ) เครื่องเซ่นต่างบ้านต่างก็หามา มีทั้งข้าว, ขนม, น้ำอ้อย, เกลือ, เป็ด, ไก่, หมู อย่างละเล็กน้อย.

พวกหมอนอจะเป่านอหลายๆคันจนรอบลาน หนุ่มสาวก็เข้าแถวรำเต้นไปรอบๆตลอดวัน เมื่อถึงเวลากินก็เลี้ยงกัน คือ สาย เที่ยง เย็น และกลางคืน ใครง่วงก็นอน ไม่ง่วงก็กิน รำ กันตลอดยันรุ่งไม่ขาดสาย แต่การเต้นรำนั้น มีแต่นอ กลอง พิณ ไม่มีร้องเพลง.

พิธีรดน้ำ (*iḥ kaḥ seḥ wé*)

ในวันปีใหม่ เชิญผู้เฒ่าผู้แก่มารวมกัน แล้วพวกลูกหลานไปรดน้ำอวยพร เรียกว่า *ih̩ kah̩ seh̩ wé* (อาบน้ำ) พวกผู้เฒ่าก็ให้ศีลให้พร ให้อยู่ดีกินหวานว่า *dah wé yô* หรือ *chêr̩ shah̩* (อยู่ดี)

ข้าวปุก (*oh pveh̩*)*

ลูกช่วง (*Khêh pveh̩ shir*)

งานปีใหม่ พวกหนุ่ม-สาว-เด็กออกไปเล่นสนุกนอกบ้านต่างหากจากพวกที่มีสามีภรรยาแล้ว. หนุ่ม-สาว-เด็ก เข้าป่า เล่นช่วง (*Khêh pveh̩ shir*) ทำด้วยผ้าเย็บเปนลูกกลมขนาดกำปั้น ยัดทรายและแกลบ แบ่งเปนพวกชาย-หญิง จับคู่กัน ปากันไปมา ใครถูกปามากต้องเสียค่าไถ่ หญิงเสียของที่ทำด้วยฝีมือ ชายเสียเงิน ๒๐-๖๐ ถ้าแพ้หนี หญิงเสียย่ามปัก ชายเสีย ๑๒๐ หญิงชายรักกันเล่นช่วง แล้วก็แต่ง ไม่รักก็เล่นกันได้ เด็กๆก็เล่นกัน ตกกลางคืน กองไฟใหญ่หลายกองขวางกลาง ยืนคนละข้างกองไฟ ห่างราว ๒๐ เมตร ปากันข้ามกองไฟ. คนต่างบ้านต่างเผ่าก็มากันมาก เปนการสังคมครั้งใหญ่

กิริยามารยาท

---

*ในต้นฉบับมีแต่หัวข้อ ไม่มีอรรถาธิบาย - บ.ก.

ละหุฎีมีกิริยามารยาทที่ถือกันอยู่หลายอย่าง

มารยาทการกิน: ละหุกินข้าวตามถนัด ใช้ตะเกียบอย่างจีนก็ได้, ใช้ช้อนก็ได้, ใช้มือก็ได้. แต่มีคติถือกันอย่างหนึ่งว่า หญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะใช้ช้อนไม่ได้. ใครเผลอใช้ช้อนตักน้ำแกงซดจะอายผู้เฒ่าผู้แก่มาก. ดูจะเปนทำ--นองเห็นว่าคันช้อนกับปากที่คาบกันนั้นส่อไปถึงภาพบางอย่างที่อับอายกันฉะนั้น. เด็กหญิงจะใช้ช้อนได้จนถึงอายุ ๑๑-๑๒ ปีเท่านั้น พอเริ่มแตกสาวต้องเลิกใช้ช้อน ถ้าจะกินน้ำแกงก็ยกชามซด ต่อมีผัวแล้วจึงใช้ช้อนได้.

คติอย่างนี้ถือกันแต่ในพวกละหุฎี; ละหุแชแลไม่ถือเช่นนี้.

การนั่ง: เวลารับประทานอาหาร ชายนั่งยองๆ หญิงนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ เอาศอกทั้งสองข้างทาบพื้น ทำนองนั่งหมอบ ถือว่าเปนกิริยาเรียบร้อย.

สำหรับละหุแชแลไม่มีระเบียบเช่นนี้ หญิงมีเสรีจะนั่งถ่างขาก็ได้.

การผลิต

ข้าวไร่

ละหุยีทำข้าวไร่ เช่นเดียวกับพวก ละหุแซแล, ลีซอ, แม้ว, เย้า และอีก้อ รวมทั้งชาวเขาเผ่าอื่นๆ.

ทำข้าวไร่หรือทำไร่คือปลูกข้าวในที่ดอน ตามไหล่เขา และเปนที่ดินปนทราย (ตรงข้ามกับทำนา ซึ่งหมายถึงการปลูกข้าวในที่ลุ่ม).

ละหุยีเริ่มทำไร่ในเดือนพฤษภาคม โดยการเผาป่า แล้วขุดรากไม้ตอไม้ เตรียมดิน. เมื่อฝนลงสองสามครั้ง ก็ลงมือปลูก. การปลูกช่วยกันทั้งชายและหญิง. ผู้ชายถือไม้ไผ่ด้ามยาวราวหนึ่งวา ปลายมีปลอกเหล็กแหลม ทิ่มดินคุ้ยขึ้นเปนหลุมๆ ห่างกันราวศอกหนึ่ง นำไปข้างหน้า การทิ่มดินเรียกว่า *béh̦ wé* ผู้หญิงสะพายกระชุข้าวเปลือก หยอดเมล็ดข้าวลงหลุมตามหลัง การหยอดใช้มือขวาหรือซ้ายตามถนัด กำข้าวเปลือก นิ้วหัวแม่มือปิดรูกำมือไว้ เวลาหยอดครั้งหนึ่งก็กระแทกมือ เปิดนิ้วหัวแม่มือออกให้ข้าวกระฉูดออกลงหลุมครั้งละ ๓-๕ เมล็ด ตามต้องการอย่างชำนิชำนาญโดยไม่ต้องก้มลงต่ำ ค่อยๆบรร-

-จงหยอดใส่หลุม นี่ว่าที่เปิดปิดนี้ควบคุมจำนวนของเมล็ดข้าวได้อย่างแม่นยำมาก การหยอดเรียกว่า *ke wé* (-ใส่). วันหนึ่งปลูกได้เนื้อที่เปนสิบไร่ขึ้นไป.

ปรกติละหุญีจะทำข้าวเบาก่อน เรียกว่าข้าวสามเดือน (*cah loi*) เพื่อเก็บเกี่ยวกันก่อนข้าวหนัก. ข้าวที่ปลูกมีทั้งข้าวเจ้า (*cah shéh̩*) และข้าวเหนียว (*cah noh̩*) ข้าวแดง (*cah shéh̩*) และ ข้าวเหนียวดำ (*cah noh̩ naîh̩*) แต่ส่วนใหญ่เปนข้าวเจ้า เพราะละหุญีกินข้าวเจ้า.

การเกี่ยว ใช้เคียวเกี่ยวเหมือนนาทั่วไป แต่นิยมตีเคียวเองในพื้นบ้าน โดยมีช่างเหล็กตีให้ไม่คิดมูลค่า แต่ก็มีการตอบแทนโดยผู้ใช้เคียวจะไปช่วยช่างเหล็กเกี่ยวข้าวเมื่อถึงวันเกี่ยว ละหุญีรู้จักวิธีชุบเหล็กให้แข็งและคมอย่างชำนิชำนาญ. การเกี่ยวช่วยกันทั้งชายและหญิงเกี่ยวไปมัดไปเปนฟ่อนเล็กๆ.

นวด ข้าวที่เกี่ยวตากแห้งแล้วก็นวดโดยวิธีฟาด. วิธีฟาดของละหุญีใช้เสื่อไม้ไผ่ คือที่ทางภาคกลางเรียกเสื่อลวดรองพื้น แบ่งงานเปนสองพวก หญิงยืนแถวหนึ่ง

ชายยืนแถวหนึ่ง หญิงจับฟ่อนข้าว (ขนาดเล็กประมาณกำ-มือโตๆ) ฟาดกับเสื่อให้เมล็ดร่วง แล้วโยนฟางที่ยังมีเมล็ดข้าวติดไปให้ผู้ชาย ผู้ชายใช้ไม้ขนาดคมแฝกฟาดอีกทีหนึ่งให้เกลี้ยง การฟาดข้าวของหญิงเรียก *caṛ phi wé*. ส่วนการตีของชายเรียก *caṛ dzoh wé*

พัด นวดเสร็จแล้วก็พัด คือเลือกเอาข้าวลีบออก. ใช้เท้าเขี่ยกองข้าวกลับไปกลับมา มือก็พัดแรงๆให้ข้าวลีบปลิวออกไป เรียกว่า *pheṛ wé* พัดที่ใช้คือกระด้ง เรียก *ha mahṇ kor*

เมื่อพัดแล้วก็ขนขึ้นยุ้ง (*caḥ ciṛ yê*) เมื่อจะกินก็เปิดยุ้งออกมาตำด้วยครกกระเดื่อง (*chíḥ kû .....*) เช้าเย็น เปนรายวัน ไม่ตำเก็บไว้.

การผลิตข้าวของละหุญีส่วนใหญ่เปนการผลิตเพื่อกินใช้ในครอบครัว ไม่ผลิตเปนสินค้า จึงทำกันพอกินแต่ละปีเท่านั้น.

การล่าสัตว์

ละหุนีล่าสัตว์เก่งมาก อาวุธหลักของเขาคือหน้าไม้ เรียกว่า *khah* (คะ) ทำด้วยไม้แข็งหรือไม้ไผ่ชนิดแข็ง ที่ขนาดใหญ่ที่สุดนั้น ยาวถึง ๖ คืบ ลูกหน้าไม้ใช้ไม้ไผ่ ที่-ปลายลูกใช้กระดูกเล็กๆ ฝนให้แหลมสวมอีกชั้นหนึ่ง. บางครั้งก็ใช้ยางน่อง ได้จากต้นก้อง (เรียก *ko*) โดยกรีดยาง-ก้องใส่กลักไม้ไผ่ไว้ชุบปลายลูกหน้า. หน้าไม้ของละหุนี-มีแรงยิงสูงมาก สามารถยิงลำไม้ไผ่ทะลุแล่นไปได้สบาย สิงใหญ่, ฟาน พวกนี้ ละหุนียิงเข้าสีข้างทะลุสองข้างเสียบคาได้ทั้งนั้น.

หอกจากหน้าไม้ยังใช้มีดยาว (*ah thor*), ไม้พลองและมีหมาล่าสัตว์แสนรู้อีกด้วย ซึ่งหมาเหล่านี้ช่วยไล่-สัตว์ได้ดีมาก. บางทีเจ้าของยังไม่ทันยิง หมาก็ไล่กัดฟัด-จนตาย. หมาพวกนี้ว่องไว แสนรู้ เวลาไปล่าเม่นมันจะถูกเม่นสลัดขนยิงเอา เจ็บสัก ๒-๓ ครั้ง ก็เรียนรู้วิธีหลบหลีก ครั้งหลังๆ มันจะไล่กัดเม่นได้สบาย โดยไล่อ้อมไปตะครุบทางหัวเม่น.

หมี เปนสัตว์ที่ละหุชอบล่าอย่างหนึ่ง เพื่อจับลูกมัน

ไปขาย. วิธีล่าก็คือไปกันหลายๆคน ฝูงหมีถึงจะใหญ่ก็กลัวคนที่มามากๆ พ่อแม่มันจะหนีขึ้นต้นไม้ ลูกหมีจะฟัดอยู่กับหมา. ละหุที่กำลังดีจะเอาไม้พลองยาวถือขวางสองมือเข้าปะทะ หมีจะจับพลองดัน พรานก็จะยันหมีจนล้มลงแล้วเอาไม้กดคอไว้ แล้วจับมัดมาขังไว้ ๒-๓ วันก็คุ้นคน แล้วนำไปขายที่ในอำเภอ ราคาอย่างงามก็เพียง ๑๐๐ บาท. อีกวิธีหนึ่งคือไปเสาะให้พบโพรงไม้ที่หมีอาศัยออกลูก. เอาไม้ง่ามยาวทลวงเข้าในโพรง หมีจะดันถลันออกมา คอของมันจะติดง่ามไม้ ถูกกดติดหลังโพรง คนจับก็จะเข้าเอาเชือกบ่วงที่ทำด้วยไม้ไผ่คล้องคอ คล้องขาแล้วหามหัวท้ายกลับบ้าน.

สัตว์ที่ล่าขายอีกชนิดหนึ่งคือชะนี ใช้หมาไล่โคนต้นแล้วยิง. ชะนีตัวเมียมีลูกกอดที่อก คนยิงต้องเล็งยิงเข้าใต้รักแร้ชะนีทะลุข้างตรงข้าม มันจะตกลงมา ลูกยังกอดแม่อยู่ก็จับลูกเอา. ถ้ามันหมดทางไปและหนีการยิงโดยวิ่งลงต้นไม้ ก็เปนหน้าที่ของหมา มันจะไล่กวดกัดแม่ชะ-นีก่อน เจ้าของหมาต้องคอยตามไปแย่งลูกชะนีไว้ไม่ให้ถูกกัดด้วย. ราคาชะนีขาย: ตัวเมีย ๗๐ บาท, ตัวผู้ ๑๐๐ บาท.

Faḥ Pu
(เม่น)

Hêḥ pueḥ tchor faḥ pu pê'a.
ในป่ามีเม่นมาก

Faḥ pur chu hê'a, za, chéṛ'êh.
ขนเม่นแข็ง, ยาว และแหลม.

Faḥ pur oh chu lăi cûr lăi yar boḥ wé.
เม่นใช้ขนยิงสิ่งต่างๆ

Oḥ téḥ mar aḥ poḥ tsêḥ caḥ gaṛ wé
มันชอบกินกล้วยป่ามาก.

Faḥ pu aḥ poḥ cêh ḥoṛ oh kai wé, aḥ poḥ ~~t~~ tsêḥ hah ñi wé, ñi shéh oh tô koh êh té la wé kôh boḥ wé yô.
เม่นไปที่โคนต้นกล้วย, เล็งลูกกล้วย เล็งแล้วก็งอตัว แล้วก็ยิง.

Shêḥ khé oh shir boḥ kôh céla wé yô.
ยิงลูกกล้วยสามทีก็หล่นลงมา.

Oḥ téḥ mea boḥ pûṛ'a, mê'a.
มันยิงเก่งมาก, แม่นมาก.

Ngar kai kôh, Nor kai kôh; Ngar hah thoḥ boḥ wé yô, Nor haḥ thoḥ boḥ wé yô.
ตัวแม่ไป, ตัวลูกไป; แม่มันก็ยิง, ลูกมันก็ยิง.

yôḥ maṛéh kôh, ah shuḥah thoḥ boḥ wéyô.
ตามันเจ็บแล้ว, ไม่ว่าใครมันก็ยิงทั้งนั้น.
Ah shuḥah kai kôh shir'ah boḥ wéyô.
ใครไปก็ยิงตายนี่.
Ngar téḥ mô faḥ pu hah doḥ yur maḥ ga; seḥ
ta doḥ hah kôh, ngah téḥ mô boḥ wéyô.
เราตีเล่นเขาไม่ได้; ถ้าไปตี มันก็ยิงเอาเลย.
Seḥ ta doḥ maḥ gaéh shir kôh boḥ la ô.
ไม้ตีของไม่ทันถูกตัวมัน มันก็ยิงเอาแล้ว.
Phûṛ shir shir wé lê faḥ pur gaḥ é wé.
หมาไปกับเราไปไล่เล่น.
Faḥ pu ñi poḥ shêṛ poḥ boḥ kôh phûṛ shir wéyô
เล่นหยอ 2-3 ที หมาก็รู้แล้ว.
Chiḥ khoh noḥ boh maḥ heḥ ô.
ทีหลังก็ยิงไม่ถูกมันอีกแล้ว.
yôḥ chéh ga wéyô; ôh kuṛ shir ah chéḥ wé, khoh noṛ
maḥ chéh.
หนีมันก็กัดเล่นได้; มันกัดหัว, ไม่กัดหางเล่น.
Faḥ pu lǎi ma oh khoḥ dur wé; oh khoḥ ku'a
เล่นหยอกๆ ตัวใครดู; รู้มันไม่มาก.
Phûṛ gah a kôh, faḥ pur oh khoḥ phoḥ luh é wé.
พอหมาไล่, เล่นกันไปสนุก.

Phür thoḥ oh khoṛ luh é wé gô lê chéh wé gô
หมาก็ไล่ตามคองูไป, แล้วก็กัดได้.

Faḥ pu oh tô ah doḥ heḥ é wé ma se; ôh kur shir ah doḥ heḥ é kôh sei wé gô.
เพราะนั้น ตีตัวมันไม่ตาย; ตีหัวมันจึงจะตาย.

Choṛ wé, khoh nor heḥ éh ôh maḥ qa, maḥ tseḥ; oh chu ah heḥ é wé lê maḥ tseḥ; oh chu ci êṛ laṛ.
Ngah oh chu ah bar baih wé.
ฟันมัน, ถูกแล้วก็ไม่ได้, ไม่เข้า, เพราะตัดหนังมันจึงไม่เข้า;
หนาดหลุดตกดิน. เขาต้องฟันหัวมันก่อน (เม่นกะเพอง)

เคล็ดราง

หลงป่า ตัดกิ่งไม้เสี้ยมปลายแหลม ฝังดินไว้ เอาทางแหลมลง นอนตื่นก็กลับได้.

ประโยคคำถาม.

อะไรนะ ?	ahmaḥ wélé ?
มูเซอเรียกนี่ว่าอะไร?	Laḥ huh chih téḥmah ahmaḥ kôḥ wélé ?
สีอะไร?	khôh khéḥ wélé ?
ทำอะไร?	ahmaḥ té (wé) lé ?
ทำยังไง?	~~ahmaḥ~~ Khôh kéh 1 té wélé ?
อ่านว่าอะไร?	ahmaḥ go wélé ?
จะไปไหน?	Khôh khéṛ kai wélé ?
มาจากไหน?	Khôh khéṛ oh la wélé ?
อยู่ที่ไหน?	Khôh khéṛ oh chîṛ wélé ?
พ่อคุณไปไหน?	Noh pa khôh kai lé ?
ไปไหนมา?	Khoh kai koh la {lé / wélé} ?
	Khôh khéṛ kai koh la wélé ?
เอาไหม?	Heḥ o la ?
มาหาใคร	Aḥ shu aḥ ca ñi la wélé?
จะมาจากเชียงใหม่เมื่อไหร่?	Cimaih oh, khoh thah la té ?
ตอบ khoh thaḥ la nar maḥ shuh. มาเมื่อไหร่ไม่รู้	" " é ?.
เมื่อไหร่จะมาจากเชียงใหม่?	Cimaih oh, khoh thaḥ ɜ la é ?
ตอบ nêṛ khoh la.	" . hêr la té ?
ปีหน้าจะมาไหม?	Cih khoh la o ê laṛ ?
อายุเท่าไหร่?	Khôhñi khoh giuh lé ?
	Khôh hụ " ?

อยู่ที่นี่กี่ปีแล้ว ?	Ka chêr wé, khôhn khoh ginh lé ?
อยู่ที่นี่นานแค่ไหนหรือยัง ?	
อีกกี่วันถึงจะไป ?	Khôhn ñi kôr kai ?
	Khôh ñi ñi kôh kai ?
อีกกี่ปีถึงจะไป ?	Khôhn khoh kôr kai ?
บ้านคุณมีกี่คน ?	Nor ah khor khôhn ga lé ?
	" " " ga cor lé !
	" " " gachôr lé ?
หมอ.แล้วสะบายหรือ ?	Zeh íwéyô êla ? gachêr
หิวหรือยัง ?	ah mûh shir êla ?
จะกินหรือยัง ?	ah cah shir êla ?
กินแล้วหรือ ?	Cah ô êla ?
เรียนหนังสือที่นี่ไหม ?	Lih boh wé phêh ola ?
ชื่ออะไร ?	Ahmah ohei mélé ?
พ่ออยู่ไหน ?	Nga pa khah oh chêh lé ?
มาทำไม ?	Ahmah ca la lé ?
ดีไหม ?	Yur olar ?
ถูกไหม ?	Cor olar ?

การนับ

คำนับของละหุนี้ มีข้อที่จะต้องสังเกตในภาษานี้คือ คำนับทุกคำจะลงท้ายด้วย ma เสมอ ยกเว้นเพียงคำเดียว หรือสองคำเท่านั้นที่ใช้ lê ลงท้าย. (ดังจะเห็นต่อไป). เวลานับปกติให้เติม. คือต้องให้พยางค์ลงท้ายด้วย เช่น:

téma	ñima	shêlê	{oma / or lê	ngama
1	2	3	4	5

แต่ถ้าคำนับใช้ควบกับลักษณะนาม เช่น หนึ่งคน สองลูก ฯลฯ จะต้องตัดคำลงท้ายทิ้ง เช่น:

téh ñi	=	1 วัน
ñi ga	=	2 คน
shêh shir	=	3 ลูก
oh khoh	=	4 ปี
nga cê	=	5 ต้น ฯลฯ.

คำนับของละหุนี้ สังเกตดูจะได้รับอิทธิพลปะปนมาจากหลายภาษา. เช่นคำว่า หนึ่ง — té(ma) ไปตรงกับ té ของละว้า-ว้า และขมุ; สอง — ñi(ma) ไปตรงกับ ยี่ ของจีนบางถิ่น และ ยี่ หรือ ญี่ ของไทย-ลาว; ห้า — nga(ma) ไปตรงกับ ฮะง่า; เก้า — ko(ma) ก็คล้ายพะม่า ดังนี้เป็นต้น. ส่วนคำนับจำนวนสูงๆ นั้น ละหุนี้เดิมคงไม่มี คงจะมาได้รับอิทธิพลจากไทย (เฉพาะในไทย) จึงใช้คำไทยแทนหมด ดังจะเห็นต่อไป, แต่นี่ไม่ได้หมายความว่าละหุในถิ่นแดนอื่นจะต้องใช้คำไทยเช่นเดียวกันด้วย.

1	témar
2	ñimar
3	shêlê
4	orlê
5	ngamar
6	khomar
7	sermar
8	hiṛmar
9	komar
10	tiḥ chiḥ
11	tiḥ chiḥ téḥmar
20	ñiḥ chiḥ
21	ñiḥ chiḥ téḥma
30	shê chih
100	téḥ loiḥ
1000	chiḥ loiḥ
10,000	téḥ mûr
100,000	téḥ shě shê

ก

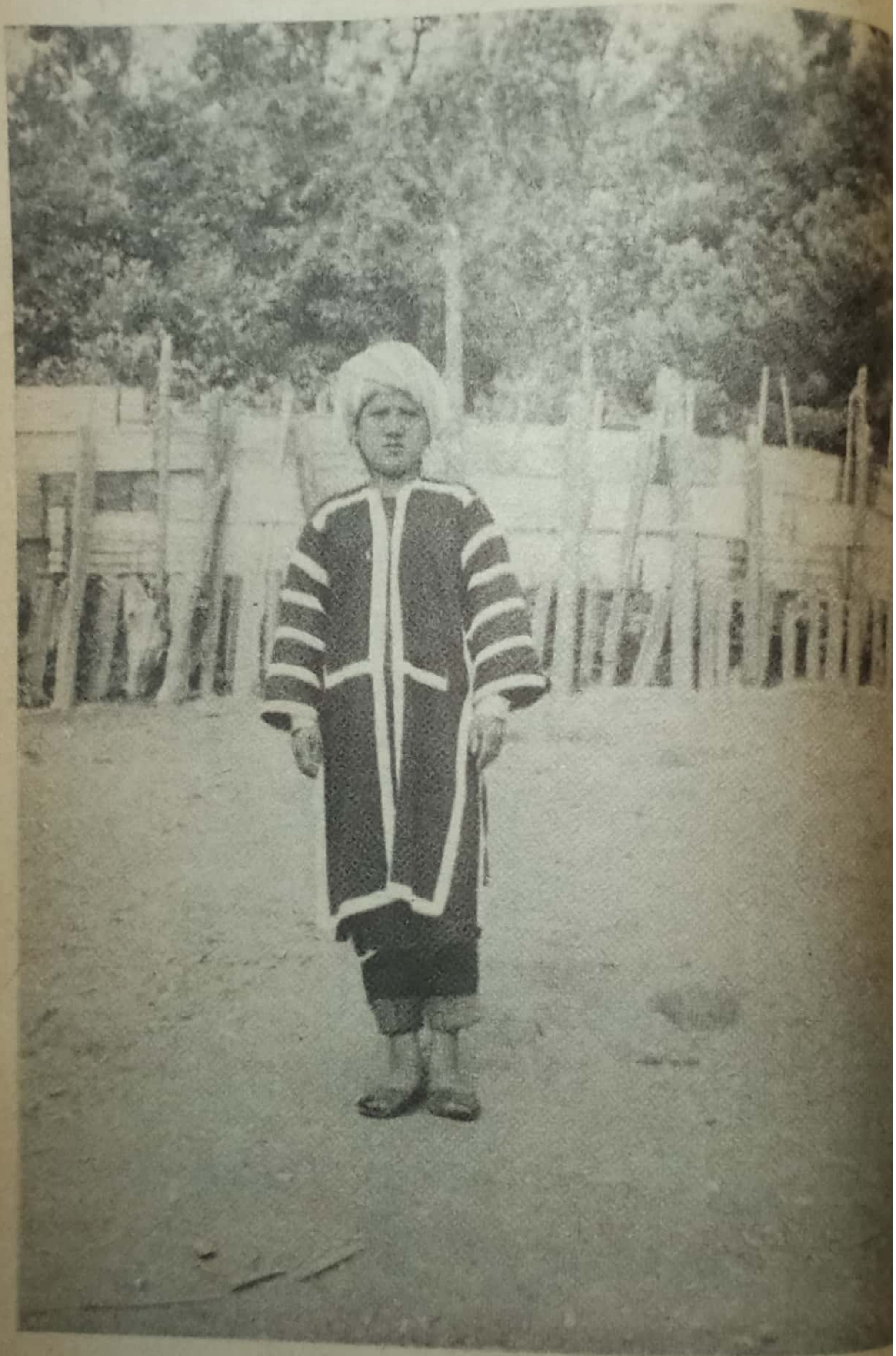
กระบุง	khoh loḥ kôr
เกลือ	aḥ lêh
กิน	carwé.
	กินข้าวเช้า ṃ choṛ nah o caṛwé.
	จะกินหรือยัง? aḥ caḥ shir êla?
	กินก็กิน. caḥ koh caḥ.
	กินแล้วหรือยัง? caḥ ô êla?
	กินแล้ว caḥ ô.
กระจอก (นก)	yar mûiṛ
กระจก	mêh gûi
กัน	khêṛ kho
ไก่	gaḥ
แก้ม (ส่วนกลางของหน้า ใต้ตาลงมาถึงปาก)	mêḥ pve
กุ้ง	kôkoiḥ
กะต่อ	pahtaiḥ
ไกว (เปล, ชิงช้า)	dewé [dəəwee]
กะละมัง	mah phêlêḥ
กบเขียด (สัตว์จำพวกนี้ทุกชนิด)	pah têḥ nêh
เกี่ยว (ข้าว)	(ca) ghûhwé gûh wC
กอด	kuṛ dah ahwé
กว้าง	kôwa
กราม	ciḥ gahmaṛ

กลาง	okar ho
กัด (ให้ฉีกขาด)	chéḥ lahwé
หมากัดฉัน	phûṛ ngah chéḥ lahwé.
กัดกัน	chéḥ dahwé
หมาสองตัวกัดกัน	ñi phûṛ chéḥ dahwé.
กวาง	khûṛ zer
กินมากๆ	ohkoṛ ohkoṛ caḥ
	[ohko = ทบ ; ohkoṛ = มาก]
แกง (น.)	ohchiḥ , ochiḥ
กลับมาแล้ว	koḥ laḥ ô
	koh la'ô
กลับมาจากไร่	heṛ khoh kai koh la.
กวาดพื้นบ้าน	aḥ khor shiḥ wé
กวาด	shiḥ wé
เก็บผัก	ochiḥ caiḥ wé
กู่ (ตะโกน)	kur wé
กู่ตอบ	kur dah wé
กินน้อยๆ	ahciḥ ahciḥ caḥ
	aciḥ aciḥ caḥ
กินอิ่ม	khaḥ vêh caḥ
กลางวัน	hṃ loh ko
กลางคืน	ṃ kha
๓ (หก)	ah naḥ kar, aḥ nah kar

เกา	gaḥ wé
กระดูก	ọṃ kaḥ kur; oh gọ
กระดูกสันหลัง	tsoh tseḥ ko
กางเกง	har
กระชาก	tseḥ bar wé
กระป๋องใส่ยาสูบ	shu koḥ
กระดาษ	thô gûḥ
กลับหัน	aḥ khor kôh é wé
เก่ง (ฝีมือดี)	pụ a
กลองยาว	caḥ ko
กะลา	oh kụ
กะทิ	o gû
กะทะ	ha se kôr
เก็บ (พืชผล)	ọ ir wé
กว่า	gê
สวยกว่านี้	chuạh gê (kê) dạh.
	chuḥ ah gê (kê) dah.
คุณเดินเร็วกว่าผม	noh nga gêḥ (hah) yụ gê
กลัว	koḥ
กระเทียม	shuh phuḥ kiḥ puêh wé
	(pụ êh = ขาว)
กระป๋อง (เล็กๆ)	koḥ khê
(ใหญ่)	koḥ oh lǒ; koḥ luah
	luḥ ah

กัด (ให้หักอย่างกัดอ้อย)	gûh oṛ wé
กระจาย	poḥ é wé
กระเด็น	poh la wé
กระเซ็น	"
โกหก	hér wé
กระป๋อง	koḥ ; kah paõ
กลืน	hêḥ dor wé
กระพริบตา	mêḥ gû mê gû wé
กด	ñiṛ wé
กัน	gheh tu
กก (กกไข่)	mœr wé (chu hah mœr wé)
แกะ	thêh wé
กบ	pah téḥ nêh
ก้ม	koḥ ẽh-lé wé
กรงเหล็ก, คุก	thô ku ah wé
กรง (นก)	khaḥ pur lu
กรวย	uḥ cur lu
กระดาน	seh ba
กระดิก	kwêh kwêh té wé
กระดุม	oh kaḥ shir,
	tiḥ kah shir
กระเตาะสั้น	ah têḥ kuéḥ mûr wé
	(ha tê = สั้น)
กระเป๋า (เสื้อกางเกง)	pô huiḥ
กระเป๋า (ใส่เสื้อผ้า)	po kôr (pɔɔ kòo)
กล้วย	aḥ poh kur
กระเพาะ	oh feḥ kôr

กลอง	sê kûr
กลับ (พลิก)	koh pveh thur wé
เกล็ด	shêh
ไก	oh lé
เกาะ (v.)	nar ah wé
กลิ่นหาเส้น	shuh khur shuh khur
กัน (กันและกัน)	dah
ตีกัน	doh dah wé
ชกกัน	tir dah wé
ต่อยกัน	kur dah wé

ข

เขา (สรรพนาม)		uḥtéḥmah, uḥ teḥ ga
เขา (พหูพจน์)		uḥ téḥmô
เขา (ภูเขา)		yêkhor
	ขึ้นภูเขา	yêkhor taḥ éwé.
	ลงภูเขา	yêkhor kai koh lawé.
		(= ไปภูเขากลับมา)
เข่า		khûr tseḥ kur
เขียง		khûaḥ koh [khʌa kɔ̀]
ขาอ่อน		phah ku
เขน		lah ko
เขียน		bohwé
	เขียนหนังสือ	liḥ bohwé.
	เขียนหนังสือเก่งไหม?	liḥ bohwé phêh olaṛ?
	เขียนไม่เก่ง	liḥ boh maḥ phêh.
ขัณฑ์		koh khê
ขุด		duṛ wé
ข้าวสุก		o
ข้าวเปลือก		cah shir
ข้าวสาร		cah khaṛ
	รวงข้าว, ข้าวเหลือง	caṛ
ข้าวต้ม		onêḥ
ขวด		khuah [ยืมจากคำเมือง]

เขา (ของสัตว์)	okhoṛ
ข้อมือ	lah tse
ขี้เหนียว	nawé
ขี้ (ผ.)	gher
ขี้ (ก.)	gheṛ kuawé , gheḥ uihwé
ขี้ตา	mêh ghëṛ
ขี้มูก	noḥ ghe , noṛ ghe
ขะ.	khihwé
ขา	sha
ข้อขวามือ	laḥ sha oh
ข่า (พืช	hêh chuḥ piḥ
ขอบใจ	dah wéyô
ขอบใจมาก	dah tê wéyô
ข้อเท้า	cha maḳ êr
ขน (ตามตัว)	oh mve , oh.mœ
ขนนก	ngêḥ mœ
ข	khûaḥ koh
ขาอ่อน	phah ku
ขวาน	taṛ mêah
ขีด (ไม่ขีด)	théh wé
ขีดไม้ขีด	fai khih théhwé.
ขอ (ก.)	loṛ wé
ขอ (ในความ: สู่ขอ)	moṛ yuṛ kôh lawé

เข็มขัด	har pi
ขยี้	yéh wé
ขลุ่ย	ker ma
ข้าวโพดฟันม้า	cha ma luaḥ
ขมิ้น	khaḥ toṛ wé
ขม	khaṛ wě
ขาด (เพราะตัดออกจากกัน)	chíḥ lah wé
ของ (สิ่งของ)	moṛ
ข้าง (ข้างๆ)	péh ze zeḥ
ข้าวเบา	caḥ lai; khaöḥ sǎ lûa (ข้าว 3 เดือน)
ขนรักแร้	lah kaṛ mve
ขุดหลุม	luḥ ah
ข้างหน้า	mọe ñi toḥ oh
ข้างหลัง	mọe ñi ker oh
ขยิบตา	mêh shir ah shir wé
ไข่ (น.)	oh u
ไข่ไก่	gaḥ u
ไข่เป็ด	a pêṛ u
ไข่ปลา	ngaḥ w
ไข่ (ก.)	oh u wé
ขัน (เสียงสัตว์)	piṛ wé
ขุนทอง, นก	nuh é
ขัดกระดุม, กลัดกระดุม	oh kaḥ shir tir kür wé (oh kaḥ shir = ลูกกระดุม) ลูกกระดุม

ขอด (เกล็ดปลา)	bah wé
ขอดเกล็ดปลา	ngaḥ shêḥ bah wé
เขย่า	hiḥ wé
เขย่าต้นไม้	seḥ cê ah hiḥ wé
แกว่งไม้ไผ่ยาวๆ	waṛ ser
ขึ้น (ขึ้นหน้าไม้)	tho wé
ขยี้ (ผ้า)	thôṛ wé
ขั้น (บันได)	oḥ khêh
	(oh khê = เรือน)

ค

ครกกระเดื่อง khêh maḥ kôr

สากกระเดื่อง chîḥ kû

ครกตำน้ำพริก khêḥ naḥ kôr

สากกระเบือ tiḥ tur

ค่ำแล้ว mêḥ mûh naḥ ô

คอ kôr tseḥ pê

ควย yuh khêḥ

คาง paḥ pir

คั้ว mêḥ tseḥ

ควาย oḥ kar

เคียว loh kor

แคบ maḥ ko

กว้าง kowa

เครา paḥ tseḥ

คุณ noh

คน choṛ

คนป่า (ผีตองเหลือง) choṛ kuñi [ออกเสียงเร็วเป็น choṛ ku hiñ หรือ choṛ ku hṇ]

ผีตองเหลืองอยู่ในป่า choṛ kuñi hêḥ pveḥ khor chêṛwé.

คนนี้ chih téḥ ga

คนนั้น uḥ téḥ ga

คนะอัน ôḥ teḥ ga

คิด doḥ hahwé

คิดถึง ñi maḥ ha

คิดถึงลูก oya ñiḥ maḥ ha.

oya haḥ ñiḥ maḥ hawé.

คิดเอา, อย่าดู. doḥ hah ñi, taḥ ñi.

นึกเอาซิ, อย่าดู. doḥ hah ñi, taḥ ñi

นึกดูซิ doḥ hah ñi [ออกเสียงเร็วๆ

doḥ haḥñ – dɔ́ háñ]

คืนนี้ yah pû ha

คัน (ก.) dzeḥ a ; δzeḥ wé

คันจี้เลยเกา dzeḥ a lé gaḥ wé

คนรวย choṛ cor wé

แคะหู lar po ghe yuḥ wé

ตา (หน้า) ze

คืบ น. thu

คืบ ก. (วัดด้วยคืบ) thu wé

ใคร aḥ shu aḥ

คม tseḥ a

ตา (หน้า) ze [zeh wé = หอม]

ค้ำ ḥoṛ wé

คีบ nuḥ wé

คาบ (เข้าไม้ตับ) pir wé

คาบ (ด้วยปาก) guh wé

คู่ (ลักษณะนาม) cê

หนึ่งคู่ téḥ cê

สองคู่ ñi cê

คาถา shaḥ

คน (ด้วยช้อน) ~~guéḥ wé~~ goḥ wé

เอาช้อนคนกาแฟ Cor luḥ kuih kaḥ
~~phaḥ guéḥ wé~~ fê goḥ wé

เคี้ยว bêr wé

ฆ้อง bôlôkêr

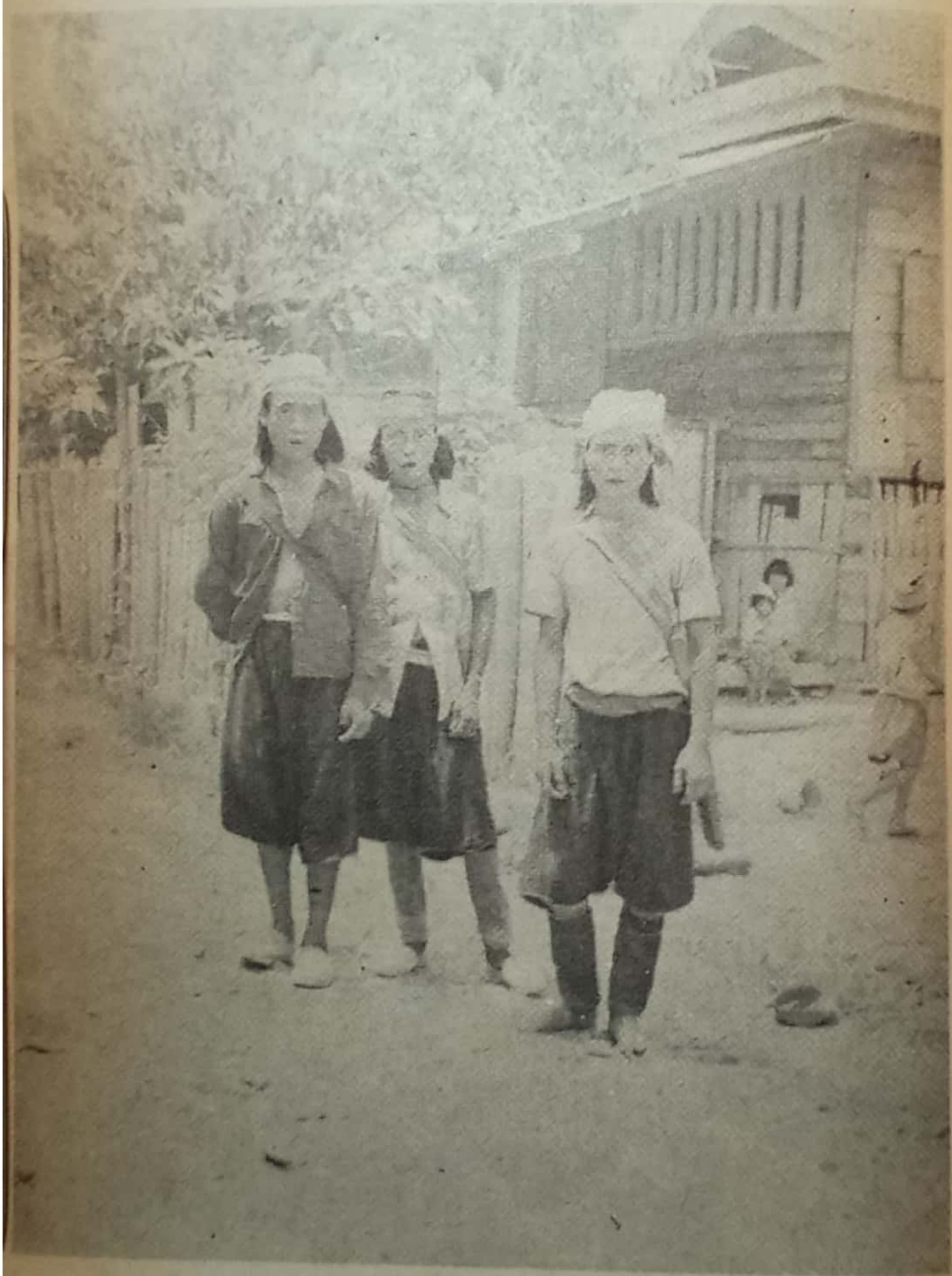
เคาะ (ก.) keḥ bar wé

คั้นหมากไม้ khaḥ ho

เคย ngê

ตันสกัด } ngê oh wé
ตันกวัง }

คุ้ย, คุ้ยเขี่ย gaḥ wé

ง

ง่วง haih mûhwé

ง่วงจัง yah meḥ gû a

ง่วงหรือยัง yah meḥ gûh ə la

ยังไม่ง่วง mah gûh

ชักง่วงแล้ว ah ciḥ céḥ gûh a.

ง่าย ngaiḥ ya

งู wû

งัว nu

งาช้าง ho ci [= ฟันช้าง]

งวงช้าง nah khoṛ [ใช้กับคนและสัตว์อื่น

แปลว่า จมูก — nah khoṛ shir

เงิน phu

เงินเหรียญอินเดีย phu ih lia

งา (พืช) nuh boḥ kuh eh

งอ koh əḥ wé

งาน ka

ทำงาน kaṛ tér wé.

จ

จะไปหรือยัง ?	aḥ kai shir êṛ laṛ ?
	aḥ kai shir êla ?
จะกินหรือยัง ?	aḥ ca shir êla ?
จาน	toṛ khêṛ , khêṛ
จมูก	nah khôṛ
จอบ	ciḥ kôh
จูบ	nu lêh dahwé
จงอยปาก (นก)	moḥ ko
จะ	gôṛ

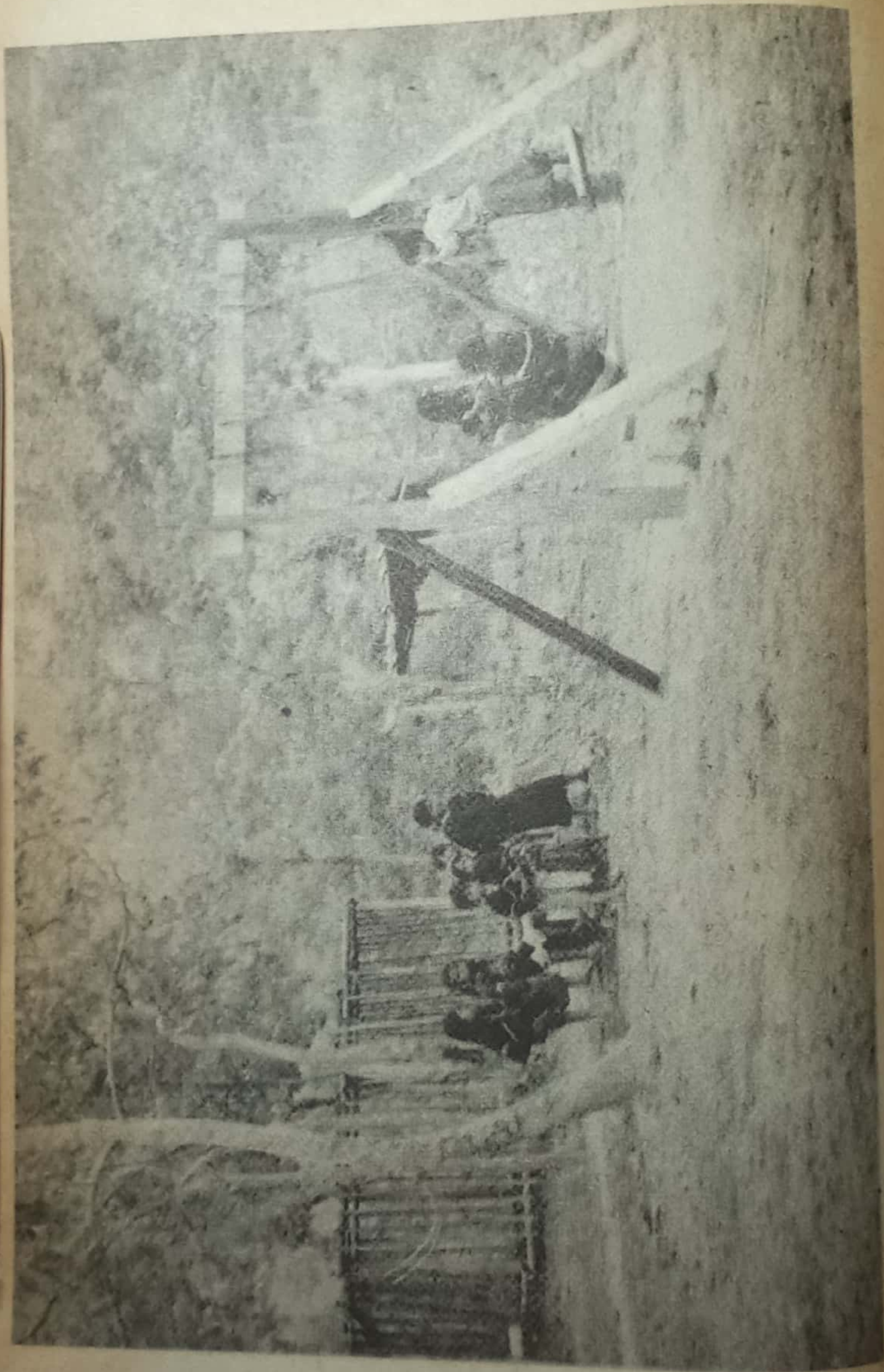
จะกินข้าว o caṛ gôṛ

ก็จะนอนละก็เอาหนังสือมาอ่านให้ฟังก่อนนะ

zeh é gôṛ, lih go mar haḥ shir.

เจ็บ	na wé
ไม่เจ็บ	maḥ na ôh
จิ้งจก	coḥ heṛ
ใจ	chaṛ
จิ้งหรีด	pir pa
จระเข้	cor shêr ma
จ้องมอง	aḥ tha
ใคร	cô kuih
จิ้ม (น้ำพริก)	tur wé
จุด (ไฟ)	thih tuḥ wé

จิ้ม (ฟัน)		yuḥ wé
	จิ้มฟัน	Ciḥ ghe yuḥ wé
จม		luh éh wé
	จมน้ำ	iḥ kaḥ miḥ tor luh íh wé.
ดูมือ		lah ko caḥ dah ah wé
ดู		caḥ dah ah wé
จิก		thoḥ wé

ฉ.

ฉัน	nga
ฉลาด	
ฉาก	
ฉาง	
ฉีก	
ฉีด	
ฉุด	gor ꞉ah wé
ฉุน	mêa (= หวาน)
เฉียด	
ไฉน	
ฉาย	shêr
ฉิ่ง	shêr ê (ê = เล็ก)

ช

เช้า — m̥ choṛ nah, téḥ nah
yah choṛ nah
หัวเช้า — m̥ choṛ nah o
ชามสังเผา — dzih khê
ชะนี — moh naḥ
ช้าง — ho
ช้างพลาย (ช้างตัวผู้) — ohpveḥ ka
ช้างพัง (ช้างตัวเมีย) — ohma kêh
ชิงช้า — aṛpéh
ur de aṛpéh
ไม้ชิงช้า, ไกวชิงช้า — ur de aṛpéh uwé.
เพล — ur de
ชน (ช้างชนกัน) — gêṛ dahwé
ชี้ — yuḥ wé, chi wé
ช้อน (น.) — co ; coṛ luḥ kur
เชียนมั่ง — chung mûḥ
ชายหนุ่ม — cho haṛ
ชู — chiṛ wé
ชก — shuih wé
ชา (เหน็บ) — sha nar wé
ชา (พืช) — lah
ต้นชา — lah cê
ใบชา — lah phaḥ

น้ำชา lah.gŭ

ชื่อ ohci

ชื่ออะไร? Ahmah ohci mílé ?

เชิด, ดุ shiḥ wé

ตุ๊ะ caḥ paḥ

เล่นตุ๊ cho haṛ caḥ paḥ é wé

ชิม caḥ hah ñi

เชือก aḥ khêr

ซ

ซ้าย	mê
ซ้ายมือ	lah mê oh.
ซื้อ	wûr wé
ซี่	shô cê [shô = เหล็ก]
ซี่โครง	ñi ku̩r
ซึ่ม	thê̩r du
เซ่นผี	mi ha pi̩r wé
ซ่า (รู้สึก)	chu wé
ซื่อ	mah̩ hér

ด

ดูด — choh wé

ดี (ว.) — dah ดีมาก dah tê wéyô

ดี (ก.) — dah wé, dah wéyô

เรียนเก่งดี — mêḥ shir dahwé

ดู — ñi wé

อย่าดู — taḥ ñi [ออกเสียงเร็วเป็น taḥñ

เดินไปตามทาง — ohko khaḥ seh kaiwé

ดื่ม — dorwé

ดื่มน้ำ — iḥkaḥ dorwé.

ดื่มน้ำชา

ดื่มกาแฟ

เด็ก — êṛ

เดี๋ยว — amṭûḥ

เดี๋ยวก่อน — amṭûḥ khûah ca.

amṭûḥ khûh ah ca.

เดี๋ยวมา — amṭûḥ khûh hêr koh la.

amṭûḥ khûah koh la.

ดึง — gor keḥ wé

ดุ — chéḥ loṛ

ดีด (พิณ) — théḥ wé

ดี (งู,ดีหมี) — ohkû

ดิน (พื้นดิน) — maḥ gür

ดิน (เนื้อดิน) — dzih

ดอก (ไม้)		oh wéḥ
ดิบ (ผลไม้)		noêh wé (noêh = เขียว)
ได้ยิน		gaṛ wé , gaḥ ô
	ไม่ได้ยิน	maḥ ga
ได้ (สามารถ)		ga
	อ่านไม่ได้	gor maḥ ga
เดือน 6		tiḥ chih khoh mar
		(เพลงที่ 16 มีเพลงอยู่เดือนเดียว)
ต้น, ราว, แถบ, หน้า		poḥ
	ตอนหนึ่ง ราวหนึ่ง	} Téh poḥ
ต้มมืด		oh phuḥ Têḥ
ตามตะไกร		goḥ kû
ดอกไม้		seḥ wéh
ตาย		guh khê

ต

ตำ (อย่างตำน้ำพริก)	Tér wé
ตำ (ข้าว ด้วยครกกะเดื่อง)	Tér wé
ตำ (ข้าวด้วยครกมือ)	chêḥ laḥ yuh wé
ตะโพก	kheḥ tu
ตูด	kheḥ tu
ตา (ปู่ย่าตา)	mêh shir
ตา (พ่อของแม่)	oh pu
ต้น	khûr toḥ pa
เต่า	tôr kuṛ
แตงโม	Tîṛ tau shir
ต้ม	Téah wé
ต้มข้าวต้ม	onêḥ téah wé
ต้นไม้	ìsẹḥ cê
แต่งงาน	heḥ dah wé
ตาย	sei wé
ตัก	ker wé
ตักแกงใส่จาน	ohchiḥ khê hṇ ker wé
ตักแกงกิน	ohchiḥ hṇ caṛwé.
	ohchǐṇ carwé.
ตักข้าวใส่จาน	o khê hṇ ker wé.
ตักข้าว	o kerwé
ตรงนั้น (ข้างหน้าเรา)	muḥ oh , muoḥ

ตรงนั้น (ข้างหลังเรา)	nuh oh , nuoh
ตรงนั้น (ข้างซ้ายหรือขวาเรา)	uh oh , uoh
ตรงนั้น (ในระยะใกล้ๆ)	uh kah
ไต้ฝุ่น	koh ho
ใต้ (ทิศ)	oh kûh oh , ohkû oh
ตะวัน	mveñi
ตะวันออก (ทิศ)	mveñi toh kûh oh
ตะวันตก, ทิศ	mveñi ker oh
	mveñi loék kûh oh
ต่าง (ก. บรรทุกหลังล่อ)	moh tah wé
เตาน	pêr har yuih [° yuh ih]
ต่อ (แมลง)	pêh tu
ตา (ผัวยาย)	opu
ตี	doh wé , tir wé
เตาก (หัวเตาก)	dzeh shiruwé
~~ตอน~~ ถอน	~~gor wé~~ gor wé
~~ถอนฟัน~~ ถอนฟัน	~~gor bah shiruwé~~ gor bah shiruwé
ตอม	ca lêh la wé
ตุ๊กแก	toh kê
ตะหลิว	luh ku
ตะไคร้	ze hor ma
ตัก (น้ำ)	ñir wé
ตักน้ำ	ihtah ñir wé

ตรวจ — khôḥ éh wé

ตาเสีย — mêḥ shir péh wé
(péh = ร้าว)

ตาบอดตาใส — mêh cuḥ nuḥ éh
mêh cuḥ nuih

ตัด — toḥ wé

ติด (ไฟ) — thiḥ tuḥ wé; (ami) thiḥ tuiḥ wé

ตะเกียบ — aḥ euh kai

ตะเกียง — kô fai (โคมไฟ)

ตก (fall) — céia wé

ตาก (ผ้า) — la wé

ตรง — thirḥ èh

เตะ — théḥ wé

ตัวเองที่ — Ochiḥ ker ah.

โต๊ะ — thiḥ kuih

ใต้ (บุรพ.) — oh hoṛ oh ([illegible])

หนังสือเล่มนี้อยู่ใต้โต๊ะ.
Lih chih téḥ mah thiḥ kuih oh hoṛ oh chêḥ wé.

ไต้ฝุ่น — koh hoṛ oh

ตะไคร — mêṛ nuḥ

ตัดต้นตะไคร — nuḥ wé

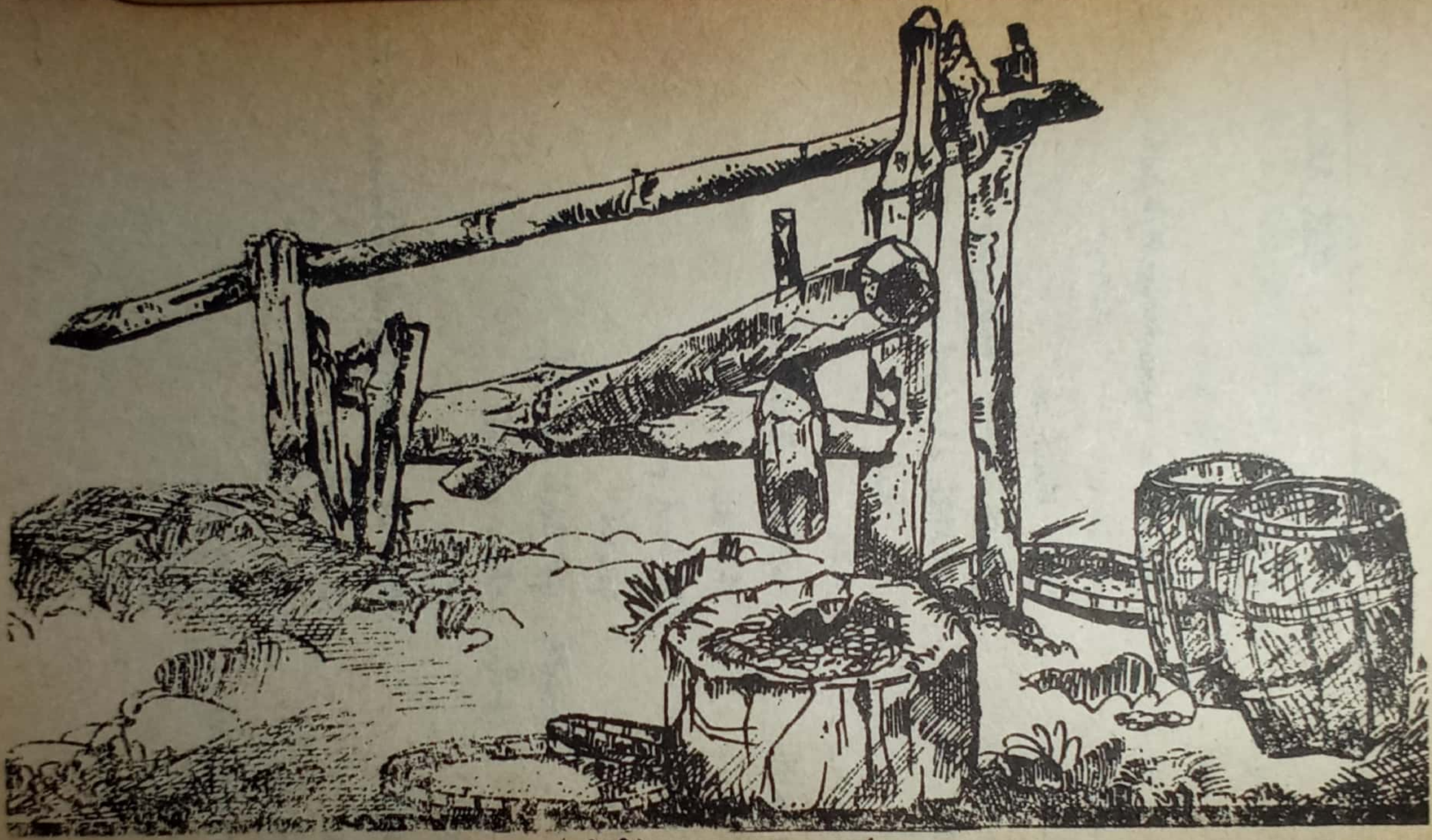
ต้นไม้ — seḥ cû

ต้น — cû

เติม	biṛ wé
ตรง (นิ่ง, ตัวตรง)	taḥ iṛ

ถ

ถี่		maḥ kè, tseḥ a, tseḥ kêa
ถือ (ไม้เท้า)		thoḥ wó
ถือไม้เท้า		yuḥ fûr thoḥ wé
ไถ (น.)		lahphûtu (มูเซอทำนาแบบหัวไร่, ไม่ใช้ไถ)
ไถ (ก.)		thaiḥ wé [ทำเหมือง]
ไถนา		tumi thaiḥ wé
ถัก (เปีย)		phaiḥ ah wé, phaiyah wé
ถักผมเปีย		uḥ khêh phaiyah wé
ถ้ำ		kaḥ kuh ôr
ถ้ำ (ชั้น.)		kôh
ถู~~เรือน~~บ้าน		zhḥ khor īseḥ wé
ถั่วลิสง		thôr di [ไม่ล้วน]
ถังน้ำ		iḥ kaḥ pông
ถอน		gor wé
	ถอนหญ้า	gor bah shir wé.
	ถอนพืช	chaṛ gor wé
ถูก		poṛ a
ถู (ไถ)		thuṛ wé (ใช้ผ้าเช็ดถูผลิตข้าวโพดออกจากฝัก)
ถีบ		thíḥ bar wé
ถูก		côḥ éh wé
แทง, แทย, แทบ		koṛ wé
แถก (ไม้)		bah wé

ครกตำข้าวของชาวเขาเผ่ามูเซอ

ท

ทอด (ทอดน้ำมัน)	hu wé
ทอดน้ำมัน	nah mah̩ huwé
เที่ยง	m̩ loh ko tseh̩ ô
ท้อง	goh̩ pé , goh̩ pépu
แทง	gêr̩ wé
ทาง	ohko [ohkor̩ = มาก]
ที่ ตรงนี้, ตรงนั้น	cuh̩ oh ; cuh̩ kah̩
ทารก	êr̩
ทั้ง (ผัวทั้ง)	baih wé
ทองคำ	shi
ทองเหลือง	Ior̩
ทาก	wéh
ทา	nêr̩ wé
ที่	khé
เทียน	pêr hoh
ทะลุ	po ér wé
	poih wé
ทบ	tuh̩ dah wé
แทง	gêr̩ wé
ทิ่ม	yuh̩ wé
ที, หน	coh̩
ทื่อ (ไม่คม)	mah̩ tseh̩
ทั่ว	chôr oR

ที่นอน	phan koḥ
ท่อง (ตาม)	yô wé
ที่ไหน?	khaḥ oh
ทัพพี	luḥ kuh luaḥ̤
ทุกวัน	téḥ ñê téḥ ñê
	(téḥ ñi = วันเดียว)
ทับ	toḥ dah wé
ท้ว (ก.)	goḥ ah wé
ท้องร้อง	gûr ya koh goḥ ah wé

น.

นก	ngêḥ
นกเค้าแมว	khoḥ tôṛ ê [khɔ́ tòowɛɛ]
นา	Timi
นกแร้ง	oh khoṛ (= เกา)
นิ้ว	no
นิ้วมือ	lah no
นิ้วตีน	khûṛ no
นิ้วหัวแม่มือ	lah no per, lah noḥ per
นิ้วชี้	lah no
นิ้วกลาง	lah no tseḥ ah
นิ้วนาง	lah no
นิ้วก้อย	lah no cêṛ
นิ้วหัวแม่ตีน	khûr no per, khûh noḥ per
น่าตาล	nah ta [คำเมือง]
นอน	zėh wé
นอนหลับ	zeh é wé
นาฬิกา	nalika [คำเมือง]
นม	cǔ nêh
น่อง	khûṛ pêh kui
น้อง	oh ñê, oh ñi
นั่ง	mû wé; mû ah wé
น้ำผึ้ง	pêr ghû

นอนหรือยัง?	zeh é ola?
ยังไม่นอน	maḥ zeh é shir.
น้ำตา	mêh ûr
น้ำตาไหล	mêh ûr toḥ wé
นอนแล้วละหรือ?	zeh é wé yô îla?
นอนละ	zeh é wé yō.
นอ	no
นอ อย่างใหญ่	têḥ lêh mụ
นอ อย่างเล็ก	no sêḥ
น้ำมัน	chu
ใน.	ah (ลงท้ายคำ)
น้ำอยู่ในกระป๋อง :	koḥ khê ah iḥ kaḥ chêṛ.
นอนตู้	koh êh te zeh wé.
นอนหงาย	óh thaḥ paḥ pveḥ zeh wé
นอนตะแคง	péh ze zeḥ oh téh zeh wé
นอนคว่ำ	oh ḥoṛ paḥ pveḥ zeh wé
หุ่น.	ngéoḥ (วัว)
น้ำตก	iḥ kaḥ céla
	iḥ kaḥ toḥ
โน้น	côḥ
ที่ทับหลวงโน้น	côḥ tiḥ yê oh

ຫັ້ນລາຍ		cụ̂ṛ qû
ໃນ (ບຸຣພໆ)		... oh
	ຕົວຢ່າງ	yêr khoh oh chêḥ wé.
		oh ho oh chêḥ wé.
ຫົວແຂງ		mạḥ khẳng
ຫກ		ngêḥ
ຫກເກົ້າ		ci cẹr kar

ป

ป่าย	tseḥ seḥ ɜ
ปุบปุหรี่	shuḥ léh dôr wé
บุหรี่	shuḥ léh
บาง	paṛ êh
ใบไม้	seḥ phaḥ ; oh phah
แบก, หาม	taḥ wé
บ้าน (หมู่บ้าน)	khaḥ
บนเรือน	m̥.koḥ léoh
บวม	phôh shir wé
บัง	ûr te
บ่อยๆ	téḥ khûah téḥ khûah.
ใบตองตึง	toṛ tû phah [ตองตึง]
ขึ้น	khêh é wé
ฝุ่น	kar
ตาฝุ่น	choṛ kar
ป้วน, อม	phéḥ bar wé
ป้วนปาก (ขุบๆ)	moḥ koḥ hor wé
บน (บูรพ)	oh thaḥ oh
หนังสือเล่มนี้อยู่บนโต๊ะ	Liḥ chiḥ tíḥ mah thiḥ kuih ohthaḥ oh chêḥ wé.
ปีน	puḥ é wé

ບັນໄດ	gu
ເບ້ອເຣ່ອ	ûra

ป

ไป	kai wé	
ไปไร่	hér̩ khô̩r kaiwé	
ไปเวียง	wé khoh kaiwé	[wé = เวียง]
ไปป่า	hêh̩ preh̩ khoh kaiwé	
ไปตลาด	kah oh kai wé	[kah = ตาด]
ปากกา, ดินสอ	kah̩ kôr ta	
ปาก	~~ka~~ mòh ko	
ปู (ก.)	khô̩r wé	
ปูที่นอน	khôh̩ luh khor̩ wé	
ปู (น.)	ah̩ cih go	
เป็ด	ah̩ pê	
เปล	ur de	[ur = คู่
แปรง	ไม่มีใช้	
ปลา	nga	
ไปหุงห้อที่	o tér̩	
ไปเก็บผักที่	ochih̩ caih̩	
ไปบ้านทูตรอร์	lah̩ huh̀ khah̩ khoh kai	
ประเดี๋ยว	am̩ tûh̩	
ไปแล้ว	kai ô	
ไปไหนมา	khoh kai kôh lalé? ∘ la wélé?	
ปีก	toh lah kô̩r	
เปลือก	kur̩	

ไม่เชื่อสาว yah̩ mi har̩ ca maǵ wé

ผมไม่เชื่อสาว yah̩ mi har̩, nga ~~[illegible]~~ cah̩ mah̩ ka wé.

ผ่าแผล khor̩ shir wé

สองแผล ñi kah khor̩ shir

สามแผล shêr̩ kah khor̩ shir

ปี่ pir, ker ma

ปะ [ปะผ้า] nêr̩ wé

ปวด na wé

ปวดฟัน ci na wé

ปลิง pi

ปีใหม่ khoh car̩

ปี khoh

ปลูก tir wé

ปีนี้ cih khoh

ปีหน้า nêr̩ khoh

ปีกลายนี้ añi khoh thar̩

ปวดหัว ôh kur mũ ngạ

เปรี้ยว cé cur̩ ; cé ah

เปลือก (อย่างเปลือกมะม่วง) ohger kur̩ (ohger = หนัง)

ปลูก tir wé

ปิ้ง pir wé

เป่า meh̩ wé

ປີກ to laḥ kur

ເລັບ pê

ເອາເລັບຍັດໜ້າ Pê mêḥ pueḥ ah nụr wé

ลักษณะหมู่บ้านของชาวเขาเผ่ามูเซอ

ผ.

เผ็ด	phîa
ผม	uḥ khêh mve, oḥ tuh mve
ผ่า (อย่างผ่าแตง, ไม่ใช่ผ่าฟืน)	khuṛ wé
ผ่า (ฟืน)	yeḥ wé
ผู้ (ตัวผู้)	opa
ม้าตัวผู้	mveshir opa
ผ้า	pha [คำเมือง]
ผา	haḥ pû
ผีเสื้อ	pver naḥ hai
ผีตองเหลือง	choṛ gu ñi, choṛ gu hṇ
ผัก	ochiḥ
ผู้ชาย	hoḥ khaḥ pa
ผู้หญิงสาว	yamiha
ผู้หญิง (มีผัวแล้ว)	yami
ผัว	opar [opa = พ่อ.]
ผัวทิ้ง	opar baih wé.
ผู้หญิงคนนี้มีผัวแล้ว	chiḥ teḥ mah yami opar coḥ ô.
ผึ้งรัง	pê haṛ, pêr haṛ, pêḥ ha
ผึ้งน้อย	pêṛ ma
ผึ้งนอนวัน [อาหารกินกลางคืน]	zeḥ pêṛ ma ze pêṛ ma [ze = นอน]
ผ้าเช็ดหน้า	uñi paṛ cék, uhṇ.

ผลไม้	ịh shir
แผล	khoṛ shir
แผลเป็น	oh taḥ nêh noh shir.
เป็นแผลเป็น	~ wé
ผลัก	cah̥ ba vé
ผ้าโพกหัว	pveṛ pha
ผี	ñé
ผู้ใหญ่บ้าน	khoḥ shêr phaṛ
เผา	tuḥ phêṛ wé
ผ้าห่ม	aḥ bêh, aṛbuh
ผีพระอาทิตย์	ṇṇeñi né (ไม่มีผีเท้า)
ผีดิบ	phǐ di (เป็นเหมือนอาต้องเลี้ยงผีตน)
ผิด	lûéh wé
ผืน, ตัว	khôḥ
เสื้อสองตัว	aṛpòh ñi khôḥ
ผ้าเช็ดตัว	paḥ ciḥ ; u hṇ pacéh.
ฝีปาก	tiḥ sêḥ mûr wé
ผัด (หน้า)	shêr wé,
	mêṛ wé
ผัดหน้า	mêḥ pveḥ ah nê wé
แผ่น	tíḥ baṛ
ผูก, มัด	seh wé

ฝ

ฝ้าย	shǎ laṛ
ฝน	ṃœ yer , mve yer ; ṃœ zhé
ฝนตก	ṃœ yer lawé
	mveyer lawé
ฝา (หม้อ)	oh huiḥ
ฝีมือดี	te pûaṛ

พ.

พริก	aḥ phéh
พ่อ	opa , ohpa , ngah pa
พ่อคุณไปไหน	noh pa khoh kaile?
พูด	nah uḥ té wé
พูดอีกทีซิ	1. khaḥ dêh kôḥ ~~ a~~ ba shir. ; " kôḥ ~~wa~~ ha " } พูดซ้ำๆ
	2. téḥ poḥ koh kôḥ ha shir.
พัด	ไม่มีใช้
พี่	ohwir
พวกนั้น	uḥ téḥ mo
พวกเรา	ngah téḥ mo
พวกคุณ	noh téḥ mo
พวกเขา	uḥ téḥ mo
พวกนี้	chih téḥ mo
พวกโน้น	oḥ téḥ mo
พรุ่งนี้	shoḥ oh
พอแล้ว	péḥ ô
เพาะ	aḥ chéh
ไพ้น	wûḥ a
พูด~~ไ~~ได้ดี	nah uḥ téh pûaḥ

พูดยังไม่ได้ nah uḥ téh maḥ shir.

พูดไม่ผ่าน nah uḥ téh maḥ phêh.

พระจันทร์		hapa
พัด น.		wiḥ kuiḥ
ก.		pheḥ wé
พลอง		seḥ ta
พา		shir wé
	พาไป	shir kai wé
พุ่		puḥ toḥ wé
น้ำพุ		iḥ kaḥ puḥ toḥ
พิษ		pih shichḥ kuih
พายุ		ṃ ho ûr a
	พายุพัด	ṃ ho ûr wé
เพาะ		khaḥ a
เพลง		ka mûr
พุทรา		caḥ ko wéḥ
พริกไทย		phéh noḥ êh
พระ		phaḥ
พับ (มีดพับ)		oḥkhoh kũ wé
พัง		ngê wé
	พังพัง	ngê mû ah wé
แพ		pêḥ (คำเมือง)
โพกหัว		fuur ah wé
เพิ่ง, เพียง		ngề
ภพ (น.)		lah bêh
ภพ (v)		qoḥ wé

សេកការ ក៉ phéoh

ฟ.

ฟ้า ~~mạe phtḥ oh~~ mạ ko ; mạ kọ lé oh
~~mạ phéḥ olu , mạ phéoh~~

ฟัน (น.) ei

ฟัน (ก.) chộ wé

หั่น shộ wé

ไฟ ~~amạ thich~~ ami

ต่อไฟ amạ thih tuḥ wé [= ami thih •]

ฟ้าแลบ mạ thêḥ wé

ฟ้ง na wé [nar wé = ปวด , เจ็บ]

ชาวมูเซอกำลังเป่านอ

ม.

มืด	phẹh
	phẹh ô
มีดารเสือ	mêḥ maḥ mô
ไม่	maḥ
ไม่เหมือนกัน	maḥ shuh dah
มือ	lah toḥ ko
ไม่ให้ไป	maḥ kai perla
แม่	ngah é
	o é, oh é
แมว	maḥ mi
ไม้เท้า	yuḥ fûr
เมีย	oh miḥ ah
	omiaḥ
เมีย (ตัวเมีย)	ohma, oma
	ม้าตัวเมีย mve shir oma
มี	co
มือขวา	laḥ sha
มือซ้าย	laḥ mê
[illegible]	koh la wé - .กลับมา
มา	la wé ; มานี่ lachị
	มานี่เร็ว haḥ la cḥị [ná láw?]
ไม่ใช่	maḥ hẹ́r

ไม้กวาด	meh shiḥ
แมงมุม	kôr kaṛ pêr
มดแดง	moḥ shu
มดตาวั้น	pur oḥ luaḥ [pǔo lûa]
มดเล็กๆ ทุกชนิด	pur oḥ hṇ
มะรื่นนี้	phaḥ ñoṛ oh
มูเซอร์	laḥ huh
มูเซอร์แดง	laḥ huh ñi
มูเซอร์ดำ	laḥ huh shêrlêṛ .
ไม่ดี	maḥ dah
แม่หม้าย	mêḥ choḥ ma , mêṛ choḥ ma .
แม่ร้าง	mêḥ choḥ ma , mêṛ choḥ ma .
ม้า	[illegible] , ṃoe
มวน	tér wé
มวนยา	shuḥ léh tér wé
แมลงวัน	pû
แมลงวันตอมขี้	pû oḥer ca lêh la wé
ไม้ขีด	fai khih
ไม้ขีดไฟแช็ก	liḥ paih
แม่น้ำ	iḥ kaḥ
มะระ	khôṛ kha shir
มาหาใคร?	aḥ shu aḥ ca ñi la wé ?
มาหาคุณ	no ca ñi la wé

แถที่7

มะพร้าว mah phaoh̩
[illegible] [illegible] กะทะ
[illegible] [illegible] ตะ[illegible]
มะเขือเทศ po lih̩ shir
มื้อ (อาหาร) poh̩ ; sêh
แมะป่า mor mër kuu
มาหา, มาเยี่ยม gûr̩ la wé
มาหาผมหน่อย ngah hah cañi laih
มัน (หมู) oh chu
มะม่วง mah̩ mô shir
แม่น้ำใหญ่ ih̩ kah̩ ûr a
มุ้ง phah shuh̩
เมียหลวง ohmiah̩ luh̩ ah (◦ luah)
เมียกลาง ohmiah̩ kang
เมียน้อย ohmiah̩ iyê
ไม้ seh̩ bah̩
มาทำไม? ah mah̩ ca la lé ? [มาหาอะไร] ไม่ได้มาหาอะไร
ไม่รู้ mah̩ shir หรอก Téh chih̩ mah̩ ca.
เมื่อย na wé
มีผัว opar coh̩ wé ; opar coh̩ ô
มีเมีย ohmiah̩ coh̩ ô.

ย

เยี่ยว (ก.)		zhe piḥ wé
เยี่ยว (น.)		zhe
ยิง		boḥ wé
ยาก		yaḥ a [คำเมือง]
ยัง		maḥ .... shir
	ยังไม่ไป	maḥ kai shir.
	ยังไม่กิน	maḥ caḥ shir.
	ยังไม่หิว	maḥ mûh shir.
	ยังไม่กลับมา	maḥ koh la shir
เย็นแล้ว		mṛ phéh ô
		mve phéh ô
ใย (แมงมุม)		oh khê
ยาเส้น		shuḥ
	ต้นยาสูบ	shuḥ cêh
	ใบยา	shuḥ phaḥ
ยักษ์		phiṛ yah (ผียักษ์)
เย็บ		toṛ wé
เย็บ (รอยขาดให้ติดกัน)		toḥ cuṛ wé
เย็ด		paḥ
ยา (รักษาโรค)		naḥ se
	ทา,ใส่ยา	naḥ se keh ah
โยก (ฟัน)		naḥ naḥ
	ฟันซี่นี้โยก	ci chiḥ téḥ mah naḥ naḥ

ยุง pû cah kơ

ยก yuh shir wé

หยิบ yuh shir wé

ยาว khah ~~...~~ ze, ze, khǎi ze,

ยาวๆ khah ze ze

ตัวยาว ze oh wé

ย่า, ยาย oh pi

ยู่ pûh shir wé

เย็น (ความรู้สึก) gơ ah

ยิ้ม hû sêr té wé

ยิ้มเห็นไรฟัน hû sêr moh wé

ยิง (ปืน) ghe êh té wé

ยุบ boh wé

ย่น, ยับ ku wé

ยืน huh ah wé

ยาว ze

ตัวยาว ze oh wé

ร

รู้	ôh kho
แรด	mêh hêh
รบ	boh dah wé
เรือ	họ lôh kôr
เรือน	yê
เรียก	kui wé.
แร้ง	ah cih nah tah
รวงผึ้งหลวง	ûa
	pêhaṛ ûa
เรียกว่าอะไร?	ah mah kôh wélé.
มูเซอเรียกนี่ว่าอะไร?	Lah huh chih teh mah ah mah kôh wélé?
รัก	mah éwé
ร้อง	họ a ; kọ nêh Téwé
ร้องไห้	hor wé
รำ	puaih téwé ; poêh Téwé.
เรียก	kôh ịh wé
ราก	laka
ร่ม	cơ [ร้อง]
ร้องเพลง	ka mur wé
ร่วน	nuṛ êh
เร็ก	hah; gê

	– มานี่เร็ว.	haḥ la'oḥ. haḥ hah la'oḥ.
	เดินเร็ว	yuṛ gê [ไม่ใช้ yuṛ haḥ]
ราคา		ḥo
	มีราคา	ḥọ dah ah
ร้าว		péḥ wé.
	– ตกเสีย	mêh shir péh wé
รักแร้		lah kaṛ
ร้อน		ḥoṛ a
รื้อ		gor wé
รู้		shir
รองเท้า		khûḥ nôḥ
รังดุม		Tiṛ kûr
รางรถไฟ		ohko (= mo)

ล

เล็บ		shêr kuṛ
	เล็บมือ	lah shêr kuṛ
	เล็บตีน	khûr shêr kuṛ
เล่น		tégûṛ wé
เล็ก		maḥ û [ûqa ๆหน่]
ไล่ (ชิงช้า)		u wé
ลิง		moh phu
ล้าง		seḥ wé
ลุก		tu wé, tuḥ wé (ไฟลูก; ลุกขึ้น)
เสียง (สัตว์)		hu wé
ลา (สัตว์)		phiḥ laḥ kuh i:
ล่อ (สัตว์)		loh
ลูกชุ, ลูกหมากไม้		khaḥ ci
เลือด		sẹr
	เลือดออก	ser toḥ wé
ลิ้น		ha têṛ
ลิ้นไก่		ha cu n̄i
ลิ้นปี่		n̄i ma shir
ลูกกระเดือก		kaḥ keh le
ลาละ		kôh é wé yô mê
ลม		m̩ hơ
ลูกเห็บ		waḥ shir

ละลาย	o shir wé
ลูกเห็บตก	wah shir ka wé
ลวก	por wé
ล้ม	paih wé
เล็กๆ	ah pih nê lơ kai
เล็ก	ê
ลำ (อ้อย, ไผ่)	oh cê
หนึ่งลำ	téh cê
สองลำ	ñi cê
ลืม (ตา)	(mêh shir) pho ah wé
ลองดู	ñi wé
ลองกินดู	cah hah ñi
ลองฟังดู	choh hah ñi
เลี้ยง, ขุน	piṛ wé , nga hua ocar piṛ wé
ลำไส้	o uh têh
ลมหายใจ	oh shaṛ
ลูกไม้, ผลไม้	oh kaṛ
ล้น	oh hoṛ yah é wé
เล็ก	ê
เลี้ยง	mor wé
ลอย	lo wé
เลื่อย	le wé (คำเมือง)
โลง (ศพ)	kor lôh kô

ว

วิทยุ	thoḥ yô
วัน	ñiḥ
วันนี้	yaḥ ñiḥ
วานนี้	añ thaṛ (= aḥ ñi thaṛ)
วานซืนนี้	aḥ seḥñ thaṛ (= aḥ seḥ ñi thaṛ)
วา	lôr
วัด	lôr wé
ว่า	koḥ wé
แว่นตา	maḥ ta

ส

สอก		lah mêḥ cu'ih
สาน		gah wé
สู้		doḥ dah wé
สวัสดี		dah wéyô
สวย		dah wéyô
สับ		toḥ wé
เสียม		thoḥ pé
สะดือ		goṛ tu shir
เสือ		la
สายแล้ว		mœṛñi toḥ mœ'ô
สี		khôh khéḥ
	สีอะไร?	khôh khéḥ wélé?
	สีแดง	ñieh̤ wé
	สีเขียว	noih̤ wé [รวมทั้งสีน้ำเงิน, กรมท่าด้วย]
	สีขาว	pvuḥ êh wé, pvuéh̤ wé
	สีดำ	naḥ toṛ wé
	สีเหลือง	shiéh̤ wé
แสบ		na wé
	แผลถูกน้ำก็แสบ	khoṛ shir ih kaḥ keh ah koh̤ nar.
สาม		shêr lê
สี่		orlê
	สามสี่อัน	shêr oṛ ñi, shêr oṛñi

สะพายหลัง (ใช้ตะกร้า, เช่น มีสายเชือกคล้องปาก แล้วสะพายโดยใช้หน้าผาก)

	pveṛ wé
สุก (ผลไม้)	shiṛ êh wé
	(shiêh แปลว่า เหลือง)
ชั้น	~~ahchóḥ~~ aheeṭ sêṛ
สายหน้าไม้	oh caḥ
เสื่อ	aḥ pôh
สวรรค์-นรก	ไม่มี
ศักดิ์สิทธิ์	mah piḥ
ใส่ (ลงในถัง)	duḥ kür wé, ke turwé, kerwé
สวม (รองเท้า)	tseḥ wé; chuiḥ wé
สวม (เสื้อ)	(aṛpôh) dêr wé
สวม (กางเกง)	(har) weh wé
สวม (หมวก)	(uḥ tser) khoḥ wé
สั่ง (ขี้มูก)	(noḥ gheṛ) ḥo bar wé
สะอึก	eḥ wé
สำลัก	gar wé
สอน	kôḥ la wé
	ใครสอน aḥ shuh aḥ kôḥ la lé?
	คนนี้สอน ôḥ wé kôh la wé.
สับปะรด	maḥ cé shir
สาน	yôḥ wé
สหาย	yu

ห

หนังสือ	lih̤
หนวด	pah̤ tseh̤
หู	nah po ; lah po, lar po
หน้าผาก	nah̤ kah pû
หี	chah̤ pêh
ไหล่	lah ka
เหมือนกัน	khah̤ shuh'ê
	khah̤ shuh wéyô, khah̤ shuéyô
เหล้า	dze
หนา	thua
หยิบ	yuh wé , yur wé
หยิบบุหรี่มานี่	shuh̤ léh yur wéh̤ ah̤ 'wéah̤
หม้อ	moh̤ khu, moh khuṛ
หยิบหม้อไปล้างที่	moh̤ khu yur wé, ih̤ kah̤ seh̤
หมา	phûṛ
เห่า	lor wé
หมาเห่า	phûṛ lor wé
หมากัด	phûṛ chéh wé
หิว	muh̤ wé
หิวหรือยัง	ah̤ mûh shir ɛla ?

หลับ	zeh é wé
เห็น	mou
ห่าง	kêa
ใหญ่	ûga
หั่น	shoḥ wé
หุงข้าว	o té wé
หุงข้าวสุกแล้ว	o té ah wé
หอย	fǒi
หวี (ผม) น.	pû tu
หวี (ผม) ก.	pûr wé
ห่าน	apêr luḥ ah [· lûa]
หอก	gê
หญิง	yami
หญิงสาว	yamiha
หญิงสาวคนนี้สวยมาก	yah mi ha chiḥ téḥ mah dah ah.
หยิบช้อนอันนี้ที	co chiḥ téḥ mah yǔ.
เหนือ (ทิศ)	oh naḥ oh
หญิงคนนี้มีผัวแล้ว	yami chiḥ téḥ mah opar coḥ ô
เหยียบ	~~[illegible]~~ aḥ cih
หาง	mêh tu
หัว	~~[illegible]~~ ôḥ kur shir.
หมี	yêr miḥ toih

หยิบนั่นมาให้ผมหน่อย — uḥ teḥ mah ngar haḥ yur wéḥ aḥ.

ให้ — piḥ wé

หา — moṛ cai wé

หัวเราะ — hûr wé

เหล็ก — shô

หู — pah chah

แหวน — laḥ pé

หมัดหมา — phuḥ shé

หาย (ไข้, แผล) — nai shôr

หายแล้ว — nai ǒ, nai wéyô

หาย (ของหาย) — mêṛ wé

หนัง (ผิวหนัง) — oger tuḥ

เหงื่อ — ci têṛ

หลัง (อวัยวะ) — khoh noṛ

เหลือบ — pûi toṛ ah

ห้วย — iḥ kaḥ ê

หมอผี — mǒ

หูกะทะ — oh lah koiḥ

หา (ไปหา....) — ...cai wé

ไปหาหญ้า — aḥ cih gôh caiwé.

หอม (พืช) — shuh phuḥ kiḥ ñiêh wé (ñiṛ êh wé = เรว)

เหมี่ยง		lah mi
หูหนวก		nah po mah̩ ga pũ
ไหล		yah wé
	ไหลลง	yah la wé
	ไหลไป	(~~yah koi wé~~) yah éwé
หก (จำนวนนับ)		khoh mar
หก (หกเลอะเทอะ)		shéh̩ wé
แหลม		chér̩ ẽh wé
หัก		or wé
ไหว้		pũ wé
หนีบ		muh̩ wé
หมอน		ur̩ gê
หนอน		kah̩ ah
หาง (สัตว์)		pũr̩ ô
	ปลายหาง	m̩oe zhé pũr̩ ô
หมี		zer̩ mve
หมอย		mve
หลับตา		phoh wé
หลุม		mih kôr
ไหว้		pũ wé
ใบ~~[illegible]~~ไม้		seh̩ pô
หมวก		uh̩ tser
	สวมหมวก	uh̩ tser khoh̩ wé
ห่ม (ผ้า)		kor wé

หนาว	kaḥ ah
หน้า	mêḥ pueḥ
ล้างหน้า	mêḥ pueḥ seḥ wé
	mêḥ pueḥ hah seḥ wé
หลับ (ตา)	cuḥ ah wé
หัวเราะ	gûr wé
น้อง	ohho ; yêr khoh
หาง	mê tu
หวี (กล้วย)	koḥ
หัวใจ	ñima shir
หายใจ	shaṛ gor wé
เหนื่อย	luaḥ
ใหญ่มาก	ûr a
เหนื่อยใจ	or wé
หน้าไม้	khaḥ
ตัวหน้าไม้	oḥ phû

อ

อ้อย — pveṛ cho

อก — or tô, mah ka pû

อีกที, อีกครั้ง — ~~[illegible]~~ téh poḥ koh ....shír

อย่า — taḥ

อย่าพูด — taḥ koḥ ô

mah uḥ téḥ ma pûṛ

อย่าไป, ถ้าไปก็ตีนะ

taḥ khû, kai koh ngah doḥ o

อันนี้ — chiḥ téḥ mah

อันนั้น — uḥ téḥ mah

เอามา — yuh wéḥ aḥ, yur wéaḥ

เอาไป — yuh wéḥ

อิ่ม — bôḥ, bôḥ ɛ wéyô

bvôḥ

อิ่มแล้ว — bvôḥ ô

ยังไม่อิ่ม — maḥ bôḥ shir

อา (น้องพ่อ) — ohwiṛ (= พี่น้องของ)

เอาไหม? — heḥ o la ?

ไม่เอา — maḥ heḥ ô

เอา — heḥ wé

อินเดีย — ih lia

เอว — # hûr yaḥ kor

อะไรนะ	ah mạh wélé
อายุเท่าไร ?	kho hṇ khoh qiuh lé?
	kho ñi °
ไอ	tser wé
อ้วก	phéḥ wé
อาย	yah to a ; yah to wé
อันตระ	hṇ shir phũ
เรอ	gûr ya koh
ตานหม้	mọe koḥ

ຍ

ຍ່ອ	hêḥ par, hêḥ par lŏ̆ [= lŏ̆oŋ]
ຍູກ (ຍກ)	khoḥ tôr ê

ลีโอ ตอลสตอย..เขียน

พลตรี หลวงยอดอาวุธ (ฟ้อน ฤทธาคนี)..แปล

สงคราม และ สันติภาพ

WAR AND PEACE

๒

วรรณกรรมชั้นเยี่ยมของโลกที่สถาบันวรรณกรรมทั่วโลกยอมรับ

เนื้อที่โฆษณา

หนังสือที่เราจัดพิมพ์ออกมาเงียบๆแล้ว

๑ ตำนานแห่งนครวัด จิตร ภูมิศักดิ์ ๓๕ บาท
๒. ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม จิตร ภูมิศักดิ์ ๒๕ บาท
๓. ความอบอุ่นอันอ่อนหวาน จิตร ภูมิศักดิ์ ๒๒ บาท
๔. สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา จิตร ภูมิศักดิ์ ๔๘ บาท
๕. กลอนขรัววัดทองเพลงมหินทร์ ๑๕ บาท

และที่สำคัญ
นวนิยายที่ยิ่งใหญ่ของโลกและเป็นมรดกของคนไทย
"สงครามและสันติภาพ" (WAR AND PEACE)
ผลงานของลีโอ ตอลสตอย
พลตรี หลวงยอดอาวุธ (ฟ้อน ฤทธาคนี) แปลจากภาษารัสเซียโดยตรง แบ่งเป็น ๒ เล่มชุด ราคา ๑๙๐ บาท

(หนังสือทั้งหมดสั่งซื้อโดยตรงที่ ศิรินพร นภารัศมี สำนักพิมพ์ไม้งาม ๕๒๗/๒๔๔ ถ.ทนุรัตน์ ต.ทุ่งวัดดอน ยานนาวา กรุงเทพฯ ๑๐๑๒๐ สั่งจ่าย ป.ณ.ยานนาวา)

Date Due	Borrower's Name	I.D. No.

เพลงเที่ยวสาว

iḥ kaḥ kêṛ koh la	อาบน้ำกลับมาแล้ว
o car wé, waḥ o caṛ wé	ก็กินข้าว, ต่อยหมู
waḥ o caiḥ wé	ทานอาหาร ~~[illegible]~~หมูเสร็จแล้ว
khoh khéṛ oh kaiyé thoṛ.	ไปเที่ยวไหนก็ไม่ต้องมีห่วง.
[no fah] noḥ maḥ mor, ñi ma har wé	ไม่เห็นน้อง, ใจก็คิดถึง
o caṛ maḥ mê	กินข้าวก็ไม่อร่อย
iḥ kaḥ doṛ maḥ mê	ดื่มน้ำก็ไม่อร่อย
o chih caṛ maḥ mê	กินแกงก็ไม่อร่อย
shuh léh doṛ maḥ mê	สูบบุหรี่ก็ไม่อร่อย
noḥ hah maḥ mo kôh	ถ้าไม่ได้เห็นหน้าน้องแล้ว
ah thoḥ maḥ cah thoḥ mah mê	กินอะไรๆก็ไม่อร่อยทั้งนั้น
o car waḥ phûṛ car kíyô.	กินข้าวก็เหมือนกินข้าวเปลือก
m loh ko Tseh chô	ตะวันเที่ยงแล้ว
khô khéṛ oh kaiyé	ไปเที่ยวที่ไหนๆ
kai thoḥ ñi ma maḥ sha	ไปไหนใจก็ไม่สบาย
khô khéṛ oh kai, nor hah maḥ mo	ไปถึงที่ไหนก็ไม่เห็นน้อง
ṃ pheh íla yô	ค่ำแล้ว
doṛ lê maḥ ga'ô	คิดไปใจก็ไม่ปลอดโปร่ง
doṛ gaḥ, doṛ maḥ	คิดแล้วคิดเล่า
mêh gûr toḥ wé	น้ำตาก็ไหลออกมา.
nor hah maḥ mo kôh ñima har wé	ไม่เห็นน้องใจก็คิดถึง
chêlê ṃ pheh a thoṛ (ตาม?)	นอนฝันยามค่ำ
chêlê ṃ maṛ thir Taṛ ô	นอนไม่หลับตลอดคืน
khoh ité teḥ gê gaṛ chêṛ shiṛa té	ทำอย่างไรหนอจึงจะ ได้อยู่ร่วมกัน.

(= mit maḥ thiṛ ตะวันไม่แจ้ง